

The background of the entire page is filled with a dense, random distribution of small, multi-colored geometric shapes, primarily triangles and squares, in shades of orange, green, purple, yellow, and grey, resembling confetti or a digital particle effect.

spoločne pre klímu

Praktická príručka ako kolektívne konať

Editorky: Denisa Morongová, Radoslava Krylová

Autorky: Denisa Morongová, Radoslava Krylová, a Barbora Kosinová z NESEHNUTÍ Brno (nesehnuti.cz); Martina Urbanová, Tereza Kavalírová, a Eva Gáliková z Green Foundation (greenfoundation.eu); Julia Huber a Diana Leizinger z Jane Goodall Institute Austria (janegoodall.at)

Grafická úprava: Jakub Kriš

Korektúra: Donald Bradley McGregor

Vydala nadácia Green Foundation v roku 2023, Búdková 22, 811 04 Bratislava, Slovenská republika. Vytlačené na recyklovanom papieri.

Táto publikácia je výstupom projektu Together for the Climate: New Solutions and Innovations for Youth Climate Action (2020-3-CZ01-KA205-094142).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Podpora Európskej komisie na výrobu tejto publikácie nepredstavuje súhlas s obsahom, ktorý odráža len názory autorov, a Komisia nemôže byť zodpovedná za prípadné použitie informácií, ktoré sú v nej obsiahnuté.

Prečo by sme mali spoločne konať pre klímu?	2
4 Kroky ako sa aktivizovať	10
Stratégia Roots & Shoots	11
Štyri kroky v skratke	12
Aktivity a nástroje	30
Mapovanie komunity	31
Vybrané metódy rozhodovania	36
Môj osobný zámer	37
Dyáda	37
Rozpoznaj svoje pocity	39
Klimatická zmena - o čom to celé je?	40
12 faktov o klimatickej zmene, ktoré by mal každý poznať	41
Príčiny a dôsledky - všetko je prepojené!	44
Príčiny a dôsledky priamo pred našimi dverami	46
Adaptácia, mitigácia, akcia!	51
Čo chceme? ZMENU! Kedy ju chceme? HNEĎ!	54
Skúmaj ďalej a nechaj sa inšpirovať aj z iných zdrojov:	60
O nás	63

Prečo by sme mali spoločne konať pre klímu?

Možno máš pocit, že je okolo teba mnoho vecí, ktoré by sa dali zmeniť. Možno premýšľaš, ako začať a urobiť niečo pre svoju komunitu, pre životné prostredie, pre klímu. Nie si sám/sama! Takmer 90% mladých ľudí vo veku 16-24 rokov v Strednej Európe tvrdí, že sa snažia svojím správaním spomaliť klimatickú zmenu. A väčšina z nich chce urobiť ešte viac.¹ Preto sme prišli s touto príručkou – aby sme posmelili, motivovali a inšpirovali mladých ľudí v ich podieľaní sa na lokálnych projektoch zameraných na pomoc klíme a v ich upevňovaní vzťahov v komunitách.

Zozbierali sme skúsenosti, ktoré sme doteraz získali ako mladí aktívni ľudia, pracovníci s mládežou a facilitátori a ktoré u nás najlepšie fungujú. Prinášame opis tohto prístupu v 4 krokoch, ktoré vás prevedú celým procesom: ako sa inšpirovať príbehmi iných mladých aktívnych ľudí, ako zmapovať svoju komunitu, vybrať, naplánovať a zrealizovať svoj projekt a na záver ho spoločne osláviť. Ponúkame konkrétne nástroje a aktivity, ktoré radi využívame v našej praxi a o ktorých si myslíme, že by mohli byť užitočné aj pre vás. A na záver prinášame ďalšie údaje a zdroje o samotnej klimatickej zmene pre tých, ktorí majú pocit,

že nemajú dostatok informácií alebo chcú ísť v téme viac do hĺbky.

99,9 % svetovej vedeckej komunity sa jednomyselne zhoduje vo svojich zisteniach, že rýchle zmeny súvisiace s klímou, ktoré sa dejú, urýchľuje ľudská činnosť.^{2,3} Všetky fakty a skúsenosti, ako sú vlny horúčav a extrémne suchá či dažde a záplavy, ukazujú, že dopady klimatických zmien sú hlavnou globálnou hrozbou⁴. Keďže sa dotýka všetkých živých bytostí, jej riešenie musí byť kolektívne. Národy, inštitúcie, podniky, kolektívy a miestne komunity na celej planéte by mali prispieť. Mali by sme konať spoločne pre klímu – môžeme urobiť viac, keď sa budeme navzájom podporovať.

Čo môžeš od tejto príručky očakávať?

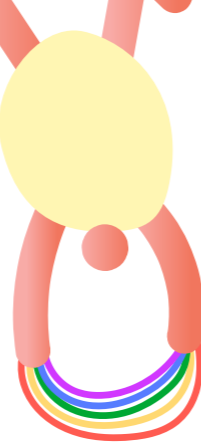
- Posilnenie zručností pri realizácii angažovanej komunitnej akcie.
- Praktické rady pre plánovanie a realizáciu tvojho vlastného lokálneho projektu zameraného na klímu.
- Kľúčové informácie o zmene klímy a jej dopade na naše komunity.
- Príbehy mladých ľudí, ktorí už konajú.

Posilnenie osobnej odolnosti

- schopnosť vytvoriť si a pestovať zdravé a priateľské medziľudské vzťahy
- schopnosť obnovovať vnútorné zdroje z ktorých čerpám (chápanie potrieb, emócií), aktívna nádej, viera

Predstavivosť

- schopnosť predstavovať si

Byť súčasťou miestnych komunit

- schopnosť pomenovať a rozvíjať zručnosti, ktorými pomôžeme naplniť potreby komunity
- schopnosť vytvoriť, starať sa o a využívať podpornú sieť
- schopnosť využívať miestne zdroje udržateľne (potravinová sebestačnosť, energia a pod.)

Spolupráca a súcit, spravodlivosť a rovnosť

- rozvíjať emaptiu a zručnosti súvisiace so solidaritou
- schopnosť komunikovať otvorene a nenásilne

Kritické a systémové myslenie

- aktívne sa zaujímať o svetové problémy
- premýšľať and budúcnosťou
- schopnosť (seba)reflexie

4

- schopnosť organizovať sa v prospech vzájomného učenia sa (zdieľania zručností) a kolektívnej akcie
- schopnosť spamätať sa z problémov

Byť súčasťou autonómnych a odolných komunit

Inšpirované⁵

Aké zručnosti a kompetencie si precvičíte a zlepšíte pri práci s touto príručkou? Zamyslite sa nad nimi a vyberte si tie, ktoré by ste chceli rozvíjať. Inšpirujte sa v časti „Môj osobný zámer“ v kapitole Aktivity a nástroje!

5

Opýtali sme sa tvojich kamarátov

Máš chuť so súčasnou situáciou niečo urobiť? Máš však zároveň obavy? Takých ako ty je veľa. Počas roku 2021 naše urobili naše tímy prieskum, ktorého cieľom bolo zistiť, aké sú postoje mládeže ku klimatickej zmene a opatreniam na zastavenie klimatickej zmeny.⁶ Zamerali sme sa na skúmanie bariér, ako aj mechanizmov, ktoré podporujú miestnu účasť na akciách za ochranu klímy v rámci troch krajín – Českej republiky, Slovenska a Rakúska. Poďme sa pozrieť na najzaujímavejšie zistenia.

1 Väčšina mladých ľudí pociťuje dopad klimatickej zmeny na ich každodenné životy a sú ochotní zmeniť svoje životy v prospech zlepšenia klímy. Počet popieračov klimatickej zmeny, tých, ktorých téma nezaujíma alebo tých, ktorí nie sú ochotní meniť svoj životný štýl je menej ako jedna pätina. To znamená, že táto skupina je možno hlučná, ale malá. Nedovoľ, aby hlučné názory ostatných prehlušili tvoj vnútorný hlas.

2 Veľká väčšina mladých ľudí vo všetkých troch krajinách verí, že klimatická zmena je spôsobená činnosťou človeka. Podobne, väčšina mladých ľudí verí, že klimatická zmena pokračuje rýchlejšie, než sa očakávalo, kvôli čomu tiež súhlasia, že je potrebné konať hneď, inak sa situácia dramaticky zhorší. Je dôležité si uvedomiť, že aj na tej najmenšej zmene záleží. Veľká zmena sa vždy zrodí z malej.

Vždy, keď urobíš niečo, čo spraví zo sveta lepšie miesto, pre ľudí, pre zvieratá, pre životné prostredie, zacítiš dobrý pocit. A keď sa raz cítiš dobre, chceš sa cítiť ešte lepšie. Tak opäť niečo urobíš a inšpiruješ aj ostatných, aby sa k tebe pridali a tiež prispeli svojím kúskom.”⁷

Jane Goodallová

3 Z veľkej časti sú najmä mladé ženy a obyvatelia miest ochotní urobiť pre boj s klimatickou zmenou čo je v ich silách, hoci väčšina priznáva, že by mohli urobiť viac. V Rakúsku je pomer mladých ľudí, ktorí sa snažia robiť všetko pre zmenu najvyšší, ide až dvojnásobný počet v porovnaní so Slovenskom a Českom. Čo sa týka rozsahu znalostí o vybraných kľúčových problémoch súvisiacich s klimatickou zmenou, sú mladí Rakúšania najsčítanejší zo všetkých troch krajín. Je úplne v poriadku priznať si a rešpektovať, že každý z nás na ceste za dosiahnutím daného cieľa začíname v inom bode. Mali by sme pamätať na to, že my sami musíme nájsť seba vlastný stupeň záujmu a vlastné kapacity a možnosti na boj s klimatickou zmenou. Nemusíme sa porovnávať s ostatnými, lebo u každého je to iné.

4 Mladí ľudia sú presvedčení, že viesť boj proti klimatickej zmene je najmä zodpovednosťou podnikov a priemyslu, medzinárodne známych hercov, vlády a miestnych úradov. Mladí Česi a Slováci zaujali pasívny postoj, zatiaľ čo Rakúšania sa aktívnejšie angažujú, aby primáli tých, ktorí majú moc, konať. Všetci vieme, že nadnárodné štruktúry a ľudia, ktorí rozhodujú, sú veľkými hráčmi v samosprávach aj vo vláde. Lenže

my túto zodpovednosť zdieľame. Sme to práve my, kto musí prinútiť vládu, aby s tým niečo robila. Staň sa aktívnou súčasťou skupiny tých, ktorí prinášajú zmenu!

5 Tri hlavné dôvody, ktoré bránia mladým ľuďom znižovať svoju uhlíkovú stopu, sú nedostatok zdrojov, nedostatok rozhodovacích kapacít a nedostatok príležitostí tam, kde žijú. Peniaze sa zdajú byť hlavnou prekážkou pre Rakúšanov a Čechov, ale aj Slovákom chýbajú dostupné možnosti. Pocit zbytočnosti, nedostatok času alebo informácií a neochota zaujať verejné stanovisko bránia mladým ľuďom v občianskej angažovanosti. Často nás obmedzuje zaužívané tvrdenie, že mladí ľudia nestačia (na akúkoľvek zmenu alebo osobný cieľ), pretože nemajú dostatok skúseností. Toto je však veľmi nešťastné zovšeobecnenie. Naša štúdia ukázala, že existuje mnoho mladých ľudí, ktorí majú podobné pocity ako my – hnev, strach, bezmocnosť a smútok. A možno by nám to mohlo dodať odvalu, keď vieme, že väčšina mladých ľudí necíti ľahostajnosť voči klimatickým zmenám. Spojme sa a bavme sa spolu! Je čas vyhrnúť si rukávy.

¹ Rada mládeže Slovensko, Green Foundation, NESEHNUTÍ, Jane Goodall Institute Austria. (2022). *Spoločne pre klímu. Základná štúdia, Záverečná správa*. https://acttogether.eu/wp-content/uploads/2023/05/Together_for_the_Climate_-_Baseline_study_report.pdf.

² Mark Lynas et al. (2021). *Greater than 99% consensus on human caused climate change in the peer-reviewed scientific literature*. Environmental Research Letters. 16(11). Prevzaté z: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/ac2966/pdf> [24-01-2023].

³ Neukom, R., Steiger, N., Gómez-Navarro, J.J. et al. (2019). *No evidence for globally coherent warm and cold periods over the preindustrial Common Era*. Nature. 571. 550–554. Prevzaté z <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1401-2>. [24-01-2023].

⁴ European Environmental Agency. (2021, 28.6.). *Climate change impacts in Europe's regions*. EEA.Europa.eu. <https://www.eea.europa.eu/signals/signals-2018-content-list/infographic/climate-change-impacts-in-europe/view>.

⁵ Inšpirované: Hroudová, Z. (2021). *Kompetence pro kolaps*. V: Volmutová, T. (Ed.) *Jak vzdělávat o klimatické krizi. Je změna možná?* Brno: NaZemi. (pp. 30-32). ISBN 978-80-88150-49-7. Prevzaté z: https://nazemi.cz/wp-content/uploads/2021/03/sbornik_os_2021_je_zmena_mozna.pdf.

⁶ Rada mládeže Slovensko, Green Foundation, NESEHNUTÍ, Jane Goodall Institute Austria. (2022). *Spoločne pre klímu. Základná štúdia, Záverečná správa*. https://acttogether.eu/wp-content/uploads/2023/05/Together_for_the_Climate_-_Baseline_study_report.pdf

⁷ Jane Goodall Institute Austria [@jgiaustria]. (2023, January 18). *Budte aktivni a inšpirujte sa - Dr. Jane Goodallová* [Video - Shorts]. Youtube. <https://www.youtube.com/shorts/CPXUTUkXtso>.

4 Kroky ako sa aktivizovať

Roots & Shoots – čo prosím? :

Chceli by sme ťa pozvať do globálneho programu zameraného na aktivity v rámci miestnych komunít, ktorý sa nazýva Roots & Shoots. Program R&S je venovaný vytváraniu lepšieho sveta pre ľudí, zvieratá a životné prostredie. Jeho cieľom je navrhnuť, naplánovať a realizovať projekty, ktoré si skupiny aktivistov sami zvolia na základe potrieb svojho okolia.

Program bol vytvorený pred viac ako 30 rokmi doktorkou Jane Goodallovou, britskou behaviorálnou vedkyňou a environmentálnou aktivistkou, ktorá sa stala známa pre svoj prelomový výskum šimpanzov a ich správania podobného ľudskému správaniu. Program spája desiatky tisíc aktívnych ľudí vo viac ako 60 krajinách sveta.

Názov Roots & Shoots, teda korene a výhonky, je Dr Goodallovou vysvetlený nasledovne:

Korene sa navzájom prepletajú všade pod zemou a tvoria pevný základ. Kľúčové rastliny sa zdajú byť veľmi krehké, no aby sa dostali k svetlu, dokážu prejsť aj cez kamenný múr. Predstavte si, že tieto múry sú naše problémy, do ktorých sme našu planétu uvrhli. Stovky

až tisíce mladých ľudí po celom svete ich dokážu zbúrať, aby sa svet stal lepším miestom.

Chceš sa aj ty zapojiť a stať sa súčasťou siete R&S? Podme na to!

Stratégia Roots & Shoots

Stratégia R&S ti dáva možnosť pochopiť výzvy a problémy v tvojom bezprostrednom okolí (tvoja komunita, obec, mesto, mestská časť) a prispieť k ich riešeniu cez vlastnú aktivitu.

Nájdí podobne zmýšľajúcich ľudí a vytvorte skupinu, aby mali vaše nápady väčší dosah. Neboj sa, v túžbe konať nie si sám/sama. Realizovať projekt spolu s ostatnými občas vyžaduje trpezlivosť a pevné nervy, ale je to zároveň zábava a prinášate pozitívnu zmenu v rámci vážho bezprostredného okolia. Každý môže prispieť svojím osobitým talentom i zručnosťami a vzájomne sa môžete učiť. Stratégiu R&S môžeš však využiť aj ako jednotlivec, záleží iba od teba.

Ako nájdem svoju skupinu?

Možno máš vo svojom okolí kamarátov, ktorí by sa tiež radi stali súčasťou. Ak nie, žiadny problém!

Ak si v Rakúsku, jednoducho napíš do Jane Goodall Institute Austria na rootsandshoots@janegoodall.at a my ti pomôžeme v hľadaní podobne zmýšľajúcich ľudí.

Ak žiješ v Čechách, kontaktuj organizáciu NESEHNUTÍ na brno@nesehnuti.cz.

A ak si na Slovensku, kontaktuj nadáciu Green Foundation na info@greenfoundation.eu.

Môžeš si tiež prezrieť nasledujúcu kapitolu. Nájdeš tam rôzne iné skupiny aktívne na poli ochrany klímy v regióne Strednej Európy.

Štyri kroky v skratke:

1. Inšpiruj sa!

Už teraz sú stovky tisíc mladých ľudí zapojených do aktivít, ktorými sa snažia spraviť zo sveta lepšie miesto. Inšpiruj sa projektami a nápadi iných..

2. Od nápadu k projektu!

Druhým krokom je analyzovať a lepšie pochopiť svoje bezprostredné prostredie, aby ste lepšie identifikovali výzvy aj možné riešenia. Tento proces nazývame komunitným mapovaním, pretože zviditeľňuje stav a podmienky konkrétneho miesta na mape a pomáha určiť lokality, ktoré chcete zmeniť.

3. Aktivizuj sa!

S pomocou prehľadovej mapy z predchádzajúceho kroku ste identifikovali výzvy aj riešenia. Teraz je potrebné sa rozhodnúť pre jedno z riešení, stanoviť si cieľ a určiť si dôležité kroky a rozdeliť si úlohy. A samozrejme, začať!

4. Hotovo! Reflektuj, hodnot' a oslavuj úspech!

Ak dosiahnete cieľ, reflektuj zmeny, ktoré ste dosiahli vo svojom okolí. Analyzuj, čo fungovalo a čo by ste počas realizácie urobili nabudúce inak. Rovnako dôležité je však aj spoločne oceniť dosiahnuté výsledky a osláviť úspech. Váš projekt niečo zmenil!

Krok 1: Inšpiruj sa!

Zisti, na čom pracujú tvoji kamaráti. Inšpiruj sa životom a aktivitami iných mladých ľudí a nájdi motiváciu k vlastnej aktivite!

Udržiteľný Palacký a Okrašlovací spolek

V Čechách sa spojili študenti, aby pomohli klíme na svojich univerzitách. Udržiteľný Palacký pôsobí na Univerzite Palackého v Olomouci. Členovia iniciatívy spolu vytvorili niekoľko projektov, vrátane komunitnej záhrady Václavka, "obchodu", odkiaľ si môžu záujemcovia zadarmo vziať darované veci a tiež FreeFood UPOL – platformu na zdieľanie jedla. "Skutočnosť, že cítime vzájomnú podporu medzi členmi a vidíme záujem o tieto témy medzi študentami, nám pomáha prekonať klimatickú úzkosť," hovorí členka iniciatívy, Veronika Miklíková.

Väčšina ich aktivít smeruje k zmene k udržateľnejšiemu životnému štýlu, čo má tiež vplyv na klímu: "Náš obchod bez platenia a platforma na online zdieľanie jedla pomáha študentom neplytváť cenné zdroje. Miesto toho, aby veci končili na skládke, ich noví majitelia môžu dostať zadarmo a emisie využité na ich výrobu tak neboli zbytočne premrhané."

Podobné aktivity rozvíja aj Okrašlovací spolek, ktorý pôsobí na Fakulte sociálnych štúdií Masarykovej univerzity v Brne. Asociácia sa venuje podpore komunitného života na škole a tiež alternatívnej ekonomike, ktorú rozvíja prostredníctvom organizovania seminárov, swapu, či obchodu bez platenia.

Tiež organizovala cestu do Nemecka, kde sa členovia zúčastnili Ende Gelände¹, protestu proti ťažbe uhlia. Podľa Veroniky z Udržiteľný Palacký, v tejto fáze krízy je kľúčové aj demonštrovať a svojich zástupcov v samosprávach voliť uvážlivo.

Akú radu majú členovia Okrašlovacího spolku pre každého, kto premýšľa nad začatím podobných aktivít? "Prvé a najdôležitejšie je nebať sa!"

Limity jsme my

Proklimatické aktivity v Česku môžu mať viac neoficiálny a undergroundový nádych. Skupina mladých českých aktivistov a študentov, inšpirovaná aktivitami Ende Gelände, sa začala organizovať a vytvorila nehierarchické hnutie za klimatickú spravodlivosť² s názvom Limity jsme my ([We are the limits](#)). Ich cieľ? Ukončiť éru fosílnych palív.

V roku 2015 česká vláda povolila prekračovanie limitov ťažby uhlia v severnom Česku, čo bolo obzvlášť rozhorčujúce vzhľadom na to, že ťažba a spaľovanie uhlia je najväčším prispievateľom ku klimatickým zmenám v Česku. Každopádne to bola príležitosť a ako mnohé iné hnutia a zoskupenia, aj Limity jsme my sa zrodili zhodou vonkajších okolností.

V roku 2017 sa k hnutiu pridali ďalší aktivisti a občania a spoločne zablokovali bagre v uholnej bani Bílina v severnej časti krajiny a zastavili ťažbu. Išlo o prvú priamu akciu svojho druhu v českom kontexte. Odvtedy tento akt nenásilnej občianskej neposlušnosti prilákal stovky ľudí všetkých vekových kategórií po celej krajine. Každý rok až do roku 2020 organizovali klimatické tábory, ktoré pozostávali z letnej školy klimatickej spravodlivosti a akčného víkendu venovaného priamej akcii na miestach spojených s ťažbou a spaľovaním uhlia. V roku 2022 pokračujú vo svojich aktivitách, aby poukázali na kontroverzie v procese transformácie energetiky.

Okrem každoročného klimatického tábora a priamej akcie Limity jsme my ponúkajú workshopy o tom, ako organizovať, demonštrovať, lobiť atď. Organizujú aj klimatické cyklojazdy v regiónoch postihnutých ťažbou uhlia s dôrazom na budovanie vzťahov s miestnymi komunitami.³

Mladí ambasádori klímy

Absolventský program pre mladých lídrov – klimatických ambasádorov – poskytuje absolventom Roots & Shoots (a možno aj ďalším mladým ľuďom s podobnými skúsenosťami) príležitosti na ďalší rozvoj zručností a realizáciu vlastných nápadov komunitných projektov pre trvalo udržateľný rozvoj. V tejto časti sa pozrieme na dva príklady úspešných postupov:

Juraj Ľubík je jedným z najaktívnejších mladých ľudí, ktorých stretnete. Jeho záujem o ochranu životného prostredia ho priviedol do vzdelávacieho programu klimatických ambasádorov, kde založil podcast o klimatickej kríze⁴ a jej riešeníach.

Tento podcast s názvom Všetci tu umrieme je zameraný na zvyšovanie environmentálnych a ekologických vedomostí verejnosti. Cieľom podcastu je rozprávať viac o vplyve klimatických zmien z environmentálneho aj socioekonomického hľadiska. Podcast sa zameriava predovšetkým na mladých ľudí, ktorí majú energiu priniesť skutočnú zmenu, hoci epizódy sú dostupné širšej verejnosti, takže každý má prístup k informáciám a môže sa stať tvorcom zmien.

Dve študentky Patrícia Kráľová a Barbora Garguláková si na Instagrame vytvorili profil s názvom @klimejezle a začali zdieľať príspevky súvisiace s klímou. Doteraz sa ich záujem sústreďoval na fosílnu palivá a ich dopady. Dve mladé ambasádorky oslovilo miestne hnutie #klimatapotrebuje a spolupracujú na zdieľaných príspevkoch na Instagrame.

Spolupráca im poskytla množstvo užitočného know-how a príležitostí na vytváranie kontaktov.

Súčasťou projektu je aj literatúra, či už čítanie kníh, recenzií alebo zdieľanie kníh s ostatnými. Dokonca zapojili aj miestnu knižnicu a ašpirujú na zriadenie klimatickej sekcie. Všimli si, že knihovníci nemajú dostatok vedomostí o klimatických zmenách a často nevedia, ktoré knihy sa na túto tému zameriavajú. Patrícia a Barbora by preto chceli vybudovať túto unikátnu sekciu, aby každý, kto do knižnice príde, vedel, kde tieto knihy nájde. Ako povedala Patrícia: „Je dôležité upozorniť na to, že niektoré knihy boli zapožičané ľuďom bez dostatočných vedomostí o téme klimatických zmien. Po prečítaní knihy sa o túto tému začali zaujímať a teraz sa o nej učia s nadšením a motiváciou.“

Machové graffiti – perfektná kombinácia prírody, umenia a hlbokého odkazu

Vedeli ste, že v Rakúsku je každý deň prekrytá pôda (tzv. soil sealing) s veľkosťou 20 futbalových ihrísk? Prírodné pôdy patria medzi najväčšie zásoby uhlíka na svete. Utesnenie pôdy uľahčuje výskyt záplav, vytváranie tepelných ostrovov a stratu biodiverzity.

Malá skupina študentov z Viedne sa rozhodla zvýšiť povedomie o tejto problematike a tiež aktívne propagovať ekologické opatrenia na verejných priestranstvách. Dôležité pre nich boli tieto kritériá: veľmi frekventovaná lokalita, relatívne rýchla možnosť realizácie a inovatívny dizajn. Tak sa zrodil nápad zrealizovať machové graffiti na Dunajskom kanáli v centre Viedne.

Po rozsiahlej plánovacej fáze boli študenti pripravení na akciu. Našlo sa vhodné miesto na Dunajskom kanáli – čo bolo dôležité pri hľadaní - miesto, kde je povolené sprejovanie a možnosť montáže drevenej platne, na ktorú sa machové graffiti umiestni, aby nepoškodila stenu. V niekoľkohodinovej akcii bola stena natretá bielou farbou, machové podložky nazbierané v lese sa nalepili na drevenú dosku a umiestnili na stenu a dookola boli nastriekané vhodné slogany k téme.

V strede steny bolo slovo „betón“, veľkými písmenami vyrobené z machu. Cieľom bolo týmto protirečením upútať pozornosť okoloidúcich a podnietiť sloganmi ďalšiu diskusiu o probléme utesňovania pôdy.

Všetci horlivo pracovali a študenti púťali pozornosť nedelňých okoloidúcich, ktorí sa ich často pýtali, čo a prečo tu vzniká.

Kedže na tak frekventovanom mieste nie je možné zaručiť dlhú životnosť navrhutej steny, študenti postup zdokumentovali fotografiami a videom a na základe toho vytvorili blog, kde budú zdieľať podrobnejšie informácie o tesnení pôdy, návody na vytvorenie DIY (do-it-yourself) machového graffiti a ich skúsenosti s projektmi. Momentálne je blog stále vo výstavbe, ale už teraz si ho môžete pozrieť tu!

Projekt mal veľký úspech a pozitívne ohlasy povzbudili študentov k realizácii ďalších projektov tohto druhu.

Krok 2: Od nápadu ku konkrétnemu projektu

Druhým krokom je kritické pozorovanie a lepšie pochopenie bezprostredného sveta okolo vás – vo vašej štvrti alebo komunite. Metóda, ktorú vám ponúkame, sa nazýva komunitné mapovanie. Miestne podmienky graficky zviditeľníte na mape a ľahko tak rozpoznáte špecifika lokality, ale aj

problémy či výzvy vo vašom prostredí. Prostredníctvom mapovania môžete vidieť, kde a v akej forme by mala akcia zmysel. A to je základ pre váš projektový zámer. Chcete sa oboznámiť s metódou podrobnejšie? Preskočte na kapitolu Aktivity a nástroje, kde ju môžete spoznať krok za krokom!

Čo je “komunita”?

Čo si predstavuješ pod slovom “komunita” ty? Je dôležité, aby ste sa ako skupina zhodli na tom, kto je vaša komunita, pretože bude ústrednou súčasťou vášho projektu. Tu je pár otázok, na ktoré môžete spoločne hľadať odpovede:

- Čo je komunita a aké rôzne komunity poznáš?
- Čo robí komunitu komunitou? Aké sú jej charakteristiky?
- Aké rôzne skupiny vytvárajú komunitu v tvojom meste, štvrti, dedine?
- Ako sú tieto skupiny prepojené na životné prostredie alebo ekosystém? Ako je komunita ovplyvňovaná životným prostredím? A ako ovplyvňuje komunita životné prostredie?

Keď hovoríme o miestach, kde žijeme, komunity sú bežne vnímané antropocentricky – ako skupiny ľudí. Môže to byť skupina, ktorá má spoločné záujmy (psy, záhradkári, seniori a pod.), hodnoty (vegetariáni, aktivisti a pod.) alebo náboženské presvedčenie (kresťanské, budhistické), alebo môže zastupovať obyvateľov konkrétneho regiónu, mesta alebo dediny.

Sme zvyknutí kresliť jasnú hranicu medzi mestami a prírodou. Ale ak sa pozriete okolo seba, pravdepodobne uvidíte aj nejaké rastliny. Preletel okolo vás holub? Alebo večer netopier? Možno ste v pivnici stretli myš. Sú tieto bytosti tiež súčasťou vašej komunity alebo nie?

Ak chcete, aby váš projekt prosperoval čo najväčšiemu počtu bytostí a nikomu neublížil, je dobré myslieť na komunitu v širšom zmysle. Koncept viac ako človek⁵ môže byť inšpiratívny, keďže poukazuje na existenciu mimoludského života v našich obydliach a okolí. Skúste si všimnúť mestskú prírodu a vzťahy medzi ľuďmi a inými entitami, medzi rastlinami, prostredím a pod.

Ale rovnako sa snažte byť citliví k rôznym skupinám obyvateľov. Samozrejme, komunita, v ktorej budete

realizovať svoj projekt, je ohraničená a nezahŕňa všetky živé bytosti na svete. V rámci svojich hraníc však nezabúdajte na zraniteľné či vylúčené skupiny ľudí. Sú tiež súčasťou komunity; majú špecifické potreby a váš projekt môže zlepšiť aj ich život.

Krok 3: Začni. Bud' aktívny/a!

1. Vytvor projekt

Po zmapovaní situácie vo vašej komunite by tvoja skupina mala mať pár nápadov na potenciálne projekty na ochranu klímy. Teraz je ideálny čas dať všetky nápady na papier a vidieť ich tak všetky pred sebou:

- Spíšte si všetky problémy, ktoré ste identifikovali s využitím mapy.
- Diskutujte o príčinách jednotlivých problémov. Ktoré problémy sú kľúčové?
- Pozbierajte nápady, ktoré by mohli pomôcť vyriešiť dané problémy a napíšte si ich. Buďte konkrétni, aby boli vaše nápady zrozumiteľné a jasné pre všetkých v skupine.

• Nápadom sa zvyčajne medze nekladú, môže to byť niečo, čo naozaj chcete robiť, čo vás skutočne nadchne, ale nezabudnite, že projekty by mali zodpovedať schopnostiam, kapacitám, zručnostiam a preferenciám vašej skupiny!

2. Vyber si svoj projekt

Teraz je čas rozhodnúť sa, ktorý z týchto nápadov chcete realizovať. Ako pomôcka pri rozhodovaní môže slúžiť metóda konsenzu. Konsenzus nie je kompromis ani jednomyselný súhlas všetkých. Jeho cieľom je spojiť najlepšie nápady všetkých členov skupiny a kľúčové záujmy – proces, ktorý často vedie k prekvapivým a kreatívnym riešeniam, ktoré inšpirujú jednotlivca aj skupinu ako celok. Pozrite si kapitolu Aktivity a nástroje, aby ste si vybrali najlepšiu metódu rozhodovania sa a postupujte krok za krokom.

Hurá! Ak ste sa už rozhodli pre projekt, je čas začať plánovať.

3. Naplánuj svoj projekt

ČO?

Urči si ciele vášho projektu!

Ciele nám pomáhajú postupne sa priblížiť k výsledku, ktorý chceme dosiahnuť; zo znenia cieľov by sme mali jasne vedieť povedať, či sme ich dosiahli alebo nie. V ťažkých časoch nám ciele tiež pomáhajú zapamätať si, na čo sa zameriavame, aby sme sa nenechali rozptyľovať výzvami na ceste. Myslite na krátkodobé aj dlhodobé ciele. Krátkodobým cieľom by mohlo byť uskutočnenie jedného workshopu na tému ekologizácie verejnej infraštruktúry na vysokej škole. Dlhodobým cieľom by mohlo byť edukovať určitý počet študentov na vysokej škole o dôležitosti ekologizácie verejnej infraštruktúry s cieľom znížiť extrémne letné horúčavy alebo zvýšiť počet zelených plôch univerzity v priebehu budúceho roka o 20 %.

Hneď na začiatku projektu si spolu sadnite a venujte nejaký čas rozhodnutiu, ktoré kritériá by ste chceli použiť na hodnotenie vášho projektu na jeho konci. Kvantitatívne kľúčové údaje sú užitočné (napr. jeden workshop, 20% nárast plôch ozelenenia atď.), pretože sú merateľné, no nezabúdajte, že rovnako

dôležité je reflektovať celý proces spolu so skupinou a rozprávať sa o tom, čo ste sa naučili z procesu, či vás práca na ňom bavila atď. Na hodnotenie môžete použiť aj kvalitatívne kritériá. Môžete napríklad vykonať prieskum pred a po projekte, aby ste zistili, či sa zmenilo povedomie o riešenom probléme.

AKO?

Zamyslite sa nad tým, čo je potrebné urobiť, aby ste stanovené ciele dosiahli.

Áké informácie alebo povolenie potrebujete? Kto môže byť dôležitým kontaktom? Áké schopnosti a zručnosti sú v skupine k dispozícii? Kto by mohol byť dôležitou pomocou mimo tímu? Budete potrebovať nejaké peniaze? Koľko? Urobte si zoznam všetkého, čo potrebujete! Nezabúdajte, že mnohé spoločnosti a organizácie vás radi podporia informáciami a materiálmi darmi a že mnohí miestni vám možno radi pomôžu s konkrétnymi krokmi. Odvážte sa osloviť čo najviac sponzorov, odborníkov a potenciálnych pomocníkov. Niekedy môže byť užitočné obrátiť sa na miestne úrady, ktoré vám môžu pomôcť prakticky, finančne alebo dobrou radou.

KDE?

Nájdí správne miesto na realizáciu, ale myslí aj na alternatívy.

Na to, aby ste sa uistili, že miesto je vhodné a dostupné, môžete použiť nasledujúci kontrolný zoznam:

- Máme povolenie od vlastníka nehnuteľnosti (ak chcete užívať verejný majetok, potrebujete povolenie okresu alebo obce). / Máme rezervovanú izbu.
- Priestor je dostatočne veľký pre všetkých ľudí, ktorých očakávame, že prídu.
- Lokalita je dostupná pre každého, vrátane ľudí so zníženou pohyblivosťou alebo starších ľudí.
- Ostatní členovia projektu a hostia majú možnosť cestovať na miesto projektu a späť.
- Existuje možnosť ponúknuť rodičom určitý druh starostlivosti o deti (v prípade potreby).
- Je tu dostatok denného svetla a čerstvého vzduchu. K dispozícii je prístrešok pre prípad dažďa alebo silného slnečného žiarenia.
- Je možné zmeniť miesto pre každý formát, ktorý potrebujeme (sedenie okolo stola, sedenie v kruhu atď.) a aktivity, ktoré

plánujeme robiť (hranie, pozeranie, počúvanie, tanec, práca atď.).

- Je tu všetko potrebné technické a materiálne vybavenie (elektrina, projektor, mikrofón, toalety, možnosť prípravy občerstvenia a pod.).
- Naša činnosť nepoškodí žiadne cenné prírodné prostredie ani nepoškodí iné druhy alebo zraniteľné osoby.

KEDY?

Naplánujte si celý časový harmonogram vášho projektu.

Vytvorte časovú os pre dôležité míľniky, teda významné udalosti alebo rozhodujúce momenty v projekte a označte príslušné dátumy. Myslite na to, kedy sa projekt pravdepodobne skončí hneď na začiatku a nezabudnite na dátum oslavy. Pomenujte jednotlivé fázy projektu medzi míľnikami a definujte, čo je potrebné počas nich urobiť. Venujte pozornosť už pevne stanoveným dátumom a obdobiám mimo projektu, kedy nemôžete pracovať (prázdniny/dovolenka, skúšky a pod.). Je dôležité, aby každý dostal kópiu spoločne vytvoreného rozvrhu.

KTO?

Rozdeľte si spravodlivo úlohy a zodpovednosť v rámci skupiny.

Na tento účel je potrebné najskôr definovať rôzne oblasti činnosti. Tu je uvedených niekoľko z nich. Spoločne sa rozhodnite, ako si ich rozdelíte, aby sa vám počas vášho projektu darilo.

- Koordinácia: spájanie jednotlivých úloh a zodpovedností a udržiavanie prehľadu o celom projekte.
- Fundraising: premýšľajte o kampaniach na zbieranie peňazí, hľadajte možných sponzorov a vždy sledujte financie.
- Správa materiálov: nájdite spôsoby, ako zbierať materiály a spravovať ich.
- Externá komunikácia: prezentujte projekt navonok a píšete texty sponzorom a médiám.
- Interná komunikácia: zabezpečte, aby v rámci skupiny prebiehala hladká a rešpektujúca komunikácia a aby existovali jasné a dostatočné príležitosti na komunikáciu tvárou v tvár aj online.
- Zber údajov: sledujte zhromaždené informácie, mapy, plány atď.

- Fotografia/videá: zdokumentujte projekt a vytvorte obrázky/videá, ktoré možno použiť v rámci projektu.

Pri rozdeľovaní konkrétnych úloh počítajte s tým, že nikto sa nemusí ujať úlohy, ktorá sa mu nepáči. Všímajte si navzájom svoje silné stránky a schopnosti. Môže sa však stať aj to, že niekto chce prevziať úlohu, ktorá je úplne nová a je pre neho výzvou. Aby ste si to lepšie uvedomili, môžete použiť aktivitu „Môj osobný zámer“ v kapitole Aktivity a nástroje. Čas, ktorý každý investuje, by sa mal tiež spravodlivo rozdeliť a zvážiť možnosti a potreby každého člena skupiny. Starajte sa o seba a pomáhajte si, ak je člen tímu v strese, necíti sa dobre atď.

4. Pusti sa do realizácie

Dôležité tipy pre úspešnú realizáciu!

- Informujte zodpovedné orgány v obci/meste o vašom plánovanom projekte a požiadajte ich o spätnú väzbu, povolenia alebo poradenstvo.
- V prípade potreby získajte akékoľvek ďalšie povolenia potrebné na realizáciu projektu (napr. súkromný majetok).
- Pozvite členov svojej komunity, aby sa podelili o svoje vášne a talent a tvorivo prispeli k vášmu projektu. Môže mať formu priamej fyzickej pomoci, akou je manuálna práca atď. (obec/mesto); poskytovanie informačných a stretávacích priestorov pre komunitu (knížnica); vecné dary (miestne firmy) alebo financie (jednotlivci).
- Nájdite organizáciu, ktorej poslanie dopĺňa váš projekt.
- Predtým ako sa stretnete s potenciálnymi partnermi projektu sa pripravte, naštudujte si čo najviac informácií a premyslite si praktické riešenia.

Kontrolný zoznam – komunikácia

Predtým, ako začnete komunikovať o svojom projekte s ostatnými, sadnite si v rámci skupiny a skúste sa zamyslieť nad tým, kto potrebuje vedieť o vašom projekte, čo potrebujú vedieť a aké nástroje budete potrebovať na to, aby ste ich čo najlepšie oslovili. Tu je inšpirácia:

- Vytvorte stránku na sociálnej sieti, kde budú zverejnené dôležité informácie o projekte a foto/video dokumentácia aktivít.
- Vytvorte informačný list, ktorý môžete poslať potenciálnym projektovým partnerom, miestnym orgánom a podporovateľom.
- Namiesto kontaktovania jednotlivých organizácií, inštitúcií, firiem alebo zástupcov aktívnej verejnosti je možné zorganizovať aj verejné informačné podujatie o projekte (komunitné stretnutie), na ktoré sú pozvaní všetci zainteresovaní (napr. v miestnej knižnici resp. iné miesto stretnutia).

POMOC! ČO TERAZ?

Výzvy!

Výzvy, problémy, neplánované zmeny sa objavujú takmer v každom projekte – to samé o sebe nie je zlá vec. Je dôležité, aby ste boli pripravení a vopred si premysleli, čo sa môže stať a ako sa s tým vysporiadať. Je užitočné mať napríklad časovú rezervu. Občas sa veci jednoducho nedajú urýchliť. Potom, čo zažijete ťažkú situáciu v tíme alebo počas projektu, nájdite si chvíľku na spoločné zamyslenie sa nad ňou, aby ste sa z nej mohli poučiť:

- Prečo bola pre mňa situácia ťažká?
- Čo sme mohli urobiť inak? Ako?
- Čo som sa naučil/a vďaka tejto situácii o sebe, o tíme, o našom projekte?

Starajte sa o seba aj o druhých

Vzájomná starostlivosť v rámci vašej skupiny a starostlivosť o seba sú skutočne dôležitými aspektmi udržateľného, zdravého (a dlhodobého) aktivizmu. Pokúsiť sa ísť krok za krokom za svojou víziou spravodlivejšieho a solidárnejšieho sveta si vyžaduje veľkú dávku odvahy, odhodlania a energie. A hoci kolektívna akcia je predovšetkým posilňujúca

a oslobodzujúca, môžu nastať momenty, ktoré budú mať negatívny vplyv na váš psychický stav. V extrémnych prípadoch to môže viesť k vyhoreniu. Ale našťastie tomu môžete zabrániť.

Pokúste sa vybudovať úprimné a otvorené vzťahy od začiatku plánovania vášho projektu a pracujte na priestore, kde môžete zdieľať svoje pocity, aj keď sú to emócie ako strach, smútok alebo úzkosť. Pokúste sa pomenovať činnosti alebo situácie, v ktorých sa cítite nepríjemne, aby vám ostatní mohli pomôcť a aby sa vám ulavilo – a naopak. Niekedy môže byť jednoduchšie začať individuálnym premýšľaním alebo zdieľaním vo dvojiciach a potom zdieľaním s celou skupinou – tip, ako na to, nájdete v aktivitách s názvom „Spoznaj svoje pocity“ a „Dyáda“ v kapitole Aktivity a Nástroje.

Nezabúdajte však, že stres je reakcia jednotlivca (aj keď nie vedomá). To znamená, že každý člen vašej skupiny bude každú situáciu vnímať svojím vlastným, špecifickým spôsobom. Vyhnite sa preto súdeniu a namiesto toho sa pokúste byť empatický. Vo všeobecnosti môže byť metóda nazývaná nenásilná komunikácia užitočná na pochopenie vlastných emócií, ako aj na rozvoj empatie s ostatnými.⁶

Pamätajte, že súčasťou vášho projektu je nielen spoločná oslava, ale aj vzájomné podržanie sa, keď veci nejdú podľa plánu. Nebojte sa spoločne prehodnotiť svoj projekt, upraviť harmonogram alebo prehodnotiť svoje nároky. Netlačte na efektivitu a výkon na úkor vlastného blaha a radosti zo spoločnej práce. Cesta, ktorou sa vydáte, môže byť dôležitejšia ako cieľ - je škoda si ju neužiť.

Je dôležité starať sa o seba. Aby ste zostali silní pre realizáciu svojho projektu, nájdite si čas aj na oddych, šport, priateľov a iné koníčky – jednoducho obnovte svoje vnútorné zdroje.⁷

Jedzte poriadne a doprajte si dostatok spánku. Mnohým ľuďom pomáha aj meditácia. Nebojte sa povedať nie činnostiam, ktoré nechcete robiť. A predovšetkým, kedykoľvek sa cítite zavalení – aktivitami alebo emóciami – obráťte sa na osobu, ktorej dôverujete, aby ste jej o tom mohli povedať.⁸

9

Krok 4: Hotovo! ! Reflektujte, hodnotte a oslavujte úspech!

Reflektujte

Čo ste sa počas projektu naučili ako jednotlivci a ako skupina? Vytvorenie zdieľacieho kruhu v skupine a vzájomné rozprávanie je jedným zo spôsobov, ako môžete premýšľať o tom, čo ste sa naučili počas realizácie projektu. Môžete tiež zdieľať vo dvojici s jedným členom skupiny a potom zdieľať najdôležitejšie výsledky s ostatnými. Ak máte radi kreatívnejšie prístupy, skúste zaradiť kresby, voľné písanie, krátke básne alebo výrazy tela ako tanec alebo živé sochy. Môžete tiež písať blog počas celého projektu alebo fotografovať a použiť tieto nástroje na konci projektu ako spôsob, ako oživiť spomienky.

Tu je niekoľko otázok, ktoré vám môžu pomôcť s procesom reflexie:

- Keď sa spätne pozriem na náš projekt, ako som sa cítil? Aké to pre mňa bolo?
- Čo sa stalo počas projektu? Čo sme spolu zažili, tvorili a robili?

- Ktoré momenty, situácie, úlohy atď. sa mi obzvlášť páčili/nebavili ma? Prečo?
- S akými problémami sa skupina stretla? Ako sme ich vyriešili?
- Kedy skupina najlepšie spolupracovala?
- Čo si na skupine a projekte najviac cením?
- Čo som sa naučil z projektu? Čo si z neho odnesiem?

Hodnotte

Na konci projektu sa zamyslíte nad tým, ako projekt ovplyvňuje ľudí, zvieratá a životné prostredie. Dajú sa pozorovať nejaké neplánované pozitívne vplyvy? Ako na projekt reagovala komunita?

Na začiatku projektu ste si stanovili kritériá, podľa ktorých ste mali určiť, či bude úspešný. Na konci projektu je užitočné porovnať dosiahnuté mílniky s cieľmi a plánovanou časovou osou.

Vytvorte novú prehľadovú mapu

Pre niektoré projekty môže byť užitočné vytvoriť novú prehľadovú mapu po dokončení projektu. Vráťte sa k pôvodným pozorovaniam a porovnajte

ich so zmenami, ktoré ste v rámci svojho projektu urobili v komunite.

Vytvorte anketu pre svoju komunitu

Ďalším skvelým spôsobom, ako zmerať vplyv vašej kampane, je vykonať prieskum. Vy rozhodujete o tom, ako podrobný alebo hĺbkový bude. Možno budete chcieť vykonať prieskum pred realizáciou projektu aj po ňom. Týmto spôsobom je možné zistiť, či si miestni uvedomujú, že nastala zmena.

Oslávte

Teraz je čas osláviť váš úspech spoločne! Tým, že si nájdete čas a upozorníte na vykonanú prácu, máte príležitosť podeliť sa o svoje osobné úspechy s komunitou a zamyslieť sa nad cestou, ktorú ste prešli. Existuje mnoho rôznych spôsobov, ako osláviť úspech projektu:

Oslavujte s ľuďmi okolo vás

Usporiadanie akcie s členmi skupiny môže byť skvelým spôsobom, ako zapojiť ľudí okolo vás (priateľov, spolužiakov, rodičov, vysokoškolských profesorov, obyvateľov atď.) do oslavy. Vaše podujatie môže byť veľké alebo malé, podľa toho ako to situácia dovoľuje. V rámci oslavy môže byť

váš projekt predstavený verejnosti. V každom prípade by mali byť pozvaní všetci, ktorí pozitívne prispeli k jeho realizácii.

Oslavujte virtuálne

Rozhodnúť sa pre virtuálnu oslavu kampane je skvelý spôsob, ako zdieľať svoj príbeh s komunitou a môže to byť príležitosť pokračovať v šírení svojho posolstva aj po skončení projektu. Virtuálna oslava môže byť navrhnutá rôznymi spôsobmi:

- Staňte sa hosťiteľom virtuálneho podujatia: pomocou online platforiem sa môžete jednoducho pripojiť ako skupina, nech ste kdekoľvek, a spoločne osláviť úspech vášho projektu.
- Vytvorte si virtuálny zošit: členovia skupiny môžu zachytiť zábery, obrázky, vašu mapu a čokoľvek iné, čo vaša skupina považuje za dôležité, vo videu alebo v prezentácii v PowerPoinete.

¹ Nemecké hnutie za klimatickú spravodlivosť Ende Gelände (Tu a nie viac) verí, že „čím viac sme, tým máme väčšiu silu na zmenu“. Táto skupina mladých ľudí sa dala dokopy v roku 2015 v reakcii na pretrvávajúcu ťažbu uhlia v Nemecku. Ende Gelände sa zameriava na občiansku neposlušnosť a nenásilné priame akcie v uhoľných baniach s cieľom zvýšiť povedomie o klimatickej spravodlivosti.

² Pojem „klimatická spravodlivosť“ súvisí s otázkami ľudských práv a odkazuje na skutočnosť, že občania rôznych krajín a členovia sociálnych skupín nemajú rovnaký podiel na klimatickej zmene spôsobenej človekom. Klimatická spravodlivosť sa teda zameriava na zohľadnenie sociálnych otázok pri riešení klimatických zmien, a to tak vo vzťahu k priamym vplyvom zmeny klímy, ako aj vo vzťahu k politikám mitigácie.

³ Ako vyzerajú klimatické tábory? Pozri si video z roku 2017: [Klimakemp Limity jsme my 2017](#).

⁴ Pojem klimatická kríza popisuje dopady zmeny klímy na spoločnosť, aby sa zdôraznila naliehavosť, ktorú zmena klímy predstavuje pre ľudstvo, jednotlivé komunity a jednotlivcov. Tento termín nie je vedecký, no často sa s ním stretávame v mediálnych textoch alebo v ekologických hnutiach a aktivistických skupinách.

⁵ Pre viac informácií o koncepte môžete začať článkom Zdravé mestá sú viac ako ľudské *Healthy cities are more-than-human* od Cecily Maller. Ak sa chcete dostať hlbšie, môžete si prečítať knihu *Zdravé mestské prostredie*. Viac ako ľudské teórie od tej istej autorky.

⁶ Pre viac informácií o koncepte nenásilnej komunikácie (NVC), si môžete pozrieť [toto video](#). Ak sa chcete ponoriť do témy hlbšie, môžete si prečítať napríklad: *Nonviolent Communication: A Language of Life* od Marshalla Rosenberga, zakladateľa NVCr.

⁷ V knihe *Active Hope* od Joanny Macy a Chrisa Johnstona, môžete nájsť konkrétne nástroje ktoré vám pomôžu cítiť radosť a nádej a jak čelíte “choasu v ktorom sme”, ako to nazývajú autori www.activehope.info

⁸ Cox, L. (2011). *How do we keep going? Activist burnout and personal sustainability in social movements*. Into-ebooks (<http://into-ebooks.com>), Helsinki. Prevzaté z: https://mural.maynoothuniversity.ie/2815/1/LC_How_do_we_keep_going.pdf.

⁹ Pre viac informácií o udržateľnom aktivizme a prevencii vyhorenia si môžete prečítať prácu Laurence Cox, alebo *Hell Yeah Self Care* a *Staying With Your Feelings* od Meg-John Barker, kde tiež nájdete konkrétne tipy a nástroje.

Aktivity a nástroje

Mapovanie komunity

Pomocou nasledujúcich štyroch krokov môžete jednoducho vytvoriť prehľadnú mapu svojej komunity:

1. Zbierajte rôzne druhy informácií, pozorujte ľudí a rozprávajte sa s nimi.

Ak sa chcete dozvedieť viac o potrebách vašej komunity, môžete si vybrať z rôznych metód. Každá z nich vám pomôže získať trochu iný súbor informácií, preto je najlepšie skombinovať aspoň dve z nich.

Môžete začať s pozorovaním. Pravidelne sa prechádzajte po vašej lokalite alebo sedte a sledujte život okolo seba – to vám môže pomôcť všimnúť si nové veci a súvislosti. Vhodným miestom na pozorovanie môže byť lavička umiestnená na frekventovanom mieste alebo niekde, kde sa ľudia prirodzene stretávajú a komunikujú medzi sebou. Urobte si poznámku vždy, keď uvidíte niečo nové alebo zaujímavé.

Počas pozorovania si položte niektoré z nasledujúcich otázok:

- Kto je tu a kto tu nie je? Prečo?
- Stretávajú sa na tomto mieste ľudia s inými živými tvormi? Ako spolu interagujú?
- Aké aktivity robia ľudia okolo vás? Ako tieto aktivity ovplyvňujú charakter miesta?
- Ako by to miesto vyzeralo v inej časti dňa, týždňa a roka?
- Používajte aj iné zmysly, nielen zrak: Čo cítite nosom alebo čo cítite prstami? Čo počujete? Ako to ovplyvňuje to, ako sa na tomto mieste cítite?
- Ako sa cítite v priestoroch z hľadiska dopadov klimatických zmien (teplo, sucho, prívalové dažde)? Ako sú vybavené priestory z hľadiska prispôsobenia sa klimatickým zmenám?

Môžete si tiež overiť, čo sa o vašej komunite píše v rôznych dokumentoch, v miestnych a celoštátnych médiách, na webových stránkach miestnych združení a miestnej samosprávy. Sú spomenuté nejaké témy súvisiace s klimatickými zmenami? Ako sú opísané? Sú v týchto zdrojoch uvedení ľudia, s ktorými by ste sa chceli porozprávať a dozvedieť sa o nich viac?

Rozhovor s členmi komunity – môžete sa porozprávať s náhodne oslovenými ľuďmi, ktorých stretnete pri pozorovaní alebo si dohodnúť stretnutie s konkrétnou osobou. Zamyslite sa nad tým, kto je vo vašej komunite vplyvnou osobou, ktorá vám môže poskytnúť dôležité informácie alebo pomôcť v neskorších fázach vášho projektu (napr. starosta, aktívny zamestnanec z miestneho úradu, člen miestnej mimovládnej organizácie atď.) Dobrá príležitosť pre rozhovor môžu byť aj lokálne podujatia ako festivaly, koncerty, stretnutia a podobne. Oslovte aj svojich rodinných príslušníkov, susedov a priateľov.

Zamyslite sa nad tým, čo presne chcete zistiť a vopred si pripravte niekoľko otázok. Dokonca si môžete pripraviť dotazník, ktorý budete pri rozhovore s ľuďmi vyplňať. Alebo si pripravte pár tém či otázok, ktoré budete počas diskusie ďalej rozvíjať podľa situácie. Robte si poznámky alebo nahrávky a nezabudnite sa opýtať, či s tým váš partner v rozhovore súhlasí.

Tu je niekoľko nápadov, ktoré vám pomôžu vytvoriť otázky do dotazníkov:

- Aká je vaša úloha v tejto komunite alebo lokalite?
- Aký je váš vzťah ku komunite alebo k tomuto miestu?
- Aké sú podľa vás najväčšie hodnoty tejto komunity, tohto miesta?
- Čo považujete za najväčší problém vo vašej komunite, na tomto mieste?
- Vnímate klimatické zmeny ako problém? Ak áno, ako a kde pocítujete vplyv vo vašej komunite alebo oblasti? Ak nie, prečo nie?
- Aké sú podľa vás potenciálne príčiny niektorých vplyvov klimatických zmien, ktorých ste svedkami vo vašej komunite?
- Kde by ste chceli vidieť zmeny?
- Aký úžitok môže mať podľa vás z týchto zmien životné prostredie?
- Čo môžu ľudia urobiť, aby prispeli k týmto zmenám?
- Poznáte vo svojom okolí nejakých jednotlivcov alebo kolektívy, ktorí sa zaoberajú problémami zmeny klímy?

Ak zistíte, že získavanie informácií osobne je ťažké, napríklad z dôvodu pandemických opatrení, možno by ste mali zvážiť aj online formát. Anketu môžete vytvoriť online alebo v papierovej forme. Výhodou elektronického formulára je možnosť zaslať dotazník veľkému počtu respondentov a po jeho vyplnení nechať automaticky graficky zobrazíť výsledky jednotlivých odpovedí. Nevýhodou je, že je neosobný a chýba mu možnosť priamej komunikácie s členmi komunity.

2. Nakresli, vytilač alebo si kúp mapu vášho miesta.

Keďže ide o to, aby ste sa stali aktívnymi priamo pred vašimi dverami – v oblasti, ktorú poznáte najlepšie – odporúčame mapu s okruhom 3–8 kilometrov okolo vami zvoleného miesta. Ak dávate prednosť digitálnej tvorbe mapy, môžete použiť množstvo bezplatných platforiem.

Tipy na online platformy:

- relive.cc - bezplatná aplikácia na sledovanie vášho pohybu v exteriéri, ktorá zaznamenáva vašu trasu a potom ju možno uložiť ako 3D animované video vrátane zastávok, fotografií

a popisov. Pre používanie aplikácie usíte mať na mobilnom telefóne internet.

- zbgis.skgeodesy.sk - slovenská mapová aplikácia pre interaktívnu prácu s digitálnymi údajmi z katastra nehnuteľností, registra adries, katastra nehnuteľností, rastrových máp z archívu a digitálneho modelu reliéfu Slovenska.
- mapy.cz - česká mapová aplikácia, ktorá dokáže zobrazíť rôzne druhy máp – základná, letecká, turistická, mapa dopravných sietí, história atď. Určená špeciálne pre Česko a Slovensko. Po prihlásení sú dostupné aj ďalšie funkcie)

3. Označ špecifické body na mape, s ktorými si sa stretol/la počas zberu informácií.

Označte miesta, na ktorých je nejakým spôsobom viditeľný vplyv klimatickej zmeny vo vašej oblasti, ako aj iné problémy a príležitosti, s ktorými ste sa pri zbere údajov stretli (napr. príčiny, prejavy a opatrenia proti zmene klímy; miesta, s ktorými možno spolupracovať, využiť alebo získať pomoc s možnými riešeniami, zraniteľní ľudia, druhy alebo ekosystémy atď.). Na inšpiráciu použite náš zoznam

nižšie. Zvážte, či sú tieto body vo vašom prípade nejako relevantné. Neváhajte pridať alebo zmeniť položky tak, aby vyhovovali vášmu špecifickému kontextu a komunite!

- Školy a škôlky
- Dôležité cesty a cesty, parkovacie miesta
- Rekreačné oblasti
- Komunitné centrá
- Miesta stretnutí
- Miestne združenia, orgány, mimovládne organizácie a charitatívne organizácie
- Náboženské inštitúcie
- Obchody a trhy (s miestnym, organickým, vegánskym, fair-trade a iným tovarom)
- Reštaurácie a kaviarne (s miestnymi, bio, vegánskymi, fair-trade a podobnými službami)
- Swapy a bazarové trhy
- Nemocnice
- Útulky pre bezdomovcov
- Domovy dôchodcov
- Detské domovy
- Miesta na výdaj stravy sociálne slabším
- Hasičské zbory
- Infraštruktúra pre chodcov
- Infraštruktúra elektrických áut

- Cyklistická infraštruktúra
- Prístrešky proti horúčave v lete pre ľudí alebo zvieratá
- Ochranná konštrukcia proti povodňam a privalovým dažďom
- Renaturácia riek
- Zavlažovanie rastlín na veľmi suché obdobia
- Mestská zeleň ako parky, zelené pruhy okolo ciest a chodníkov, komunitné záhrady atď. Opustené miesta ako mestská divočina
- Zelené strechy
- Zvieracie útulky
- Zariadenia pre domáce zvieratá a hospodárske zvieratá
- Plochy pre voľne žijúce zvieratá (voľné priestranstvá, vlhké biotopy, lesy, lúky, pasienky atď.)
- Krmné miesta pre voľne žijúce zvieratá počas veľmi suchých období
- Včelie pastviny
- Hmyzie hotely
- Koridory pre divokú zver a prepojenia medzi zelenými plochami
- Miesto, kde ste stretli nejaké divé zvieratá
- Priemyselné farmy (napr. mliečne, bravčové, kuracie, rybie atď.)
- Prírodné a chránené územia

- Vodné plochy (pramene, jazerá, rybníky, rieky)
- Hory
- Strediská na zber odpadu a kompostárne
- Elektrárne (uholné, veterné, vodné, bioenergie, solárne systémy atď.)
- Ochranné oblasti pitnej vody, nádrže
- Mokrade
- (Ekologické) farmy
- Lesy a lúky
- Dôležité ekosystémy alebo druhy (napr. endemické alebo pamätné stromy)

4. Zamysli sa nad svojimi skúsenosťami a zamysli sa nad tým, čo môžete urobiť, aby vaša komunita bola odolnejšia voči klimatickým zmenám alebo aby ste ich obmedzili.

Na reflektovanie zistení z mapy, ktorú ste vytvorili, môžete použiť nasledujúce otázky:

- Aké sú najväčšie dôsledky klimatických zmien vo vašej komunite?
- Ktoré sú najzraniteľnejšie skupiny ľudí, zvierat alebo ekosystémov ovplyvnené zmenou klímy vo vašej oblasti?
- Sú vo vašej komunite ľudia, ktorí potrebujú špeciálnu pomoc (starší ľudia, bezdomovci, ľudia so zdravotným postihnutím atď.)? Ako ich ovplyvňuje zmena klímy? Stará sa o to komunita dostatočne?
- Aké sú najdôležitejšie príčiny, ktoré vedú k dopadom klimatických zmien, ktoré môžete vidieť na svojom „prahu“?
- Čo by sme mohli zmeniť/zlepšiť, aby sme znížili tieto vplyvy?
- Aké typy ciest sú vo vašej oblasti? V akom sú stave? Sú vhodné aj pre pohyb chodcov, detí, invalidov či cyklistov? Ako ľudia vo vašom okolí dochádzajú? Existujú nejaké šance na zníženie ich nutnosti cestovať autom?
- Existujú vo vašej komunite prírodné alebo poloprírodné oblasti (parky, záhrady, zelené plochy atď.)? V akom sú stave? Ako slúžia komunite a ekosystému?
- Aké rastliny sú v oblasti? Viete ako sa tam dostali? V akom sú stave? Ako slúžia komunite a ekosystému?
- Sú vo vašej komunite zvieratá? Aké divé zvieratá existujú okrem domácich zvierat? Ako

interagujú s miestnou komunitou? Ako ľudia a ich spôsob života ovplyvňujú ich životy?

• Sú vo vašej oblasti nejaké vodné plochy, potoky alebo iné vodné zdroje? V akom sú stave? Ako slúžia komunite a ekosystému?

• Akými spôsobmi vaša komunita prístupuje k svojim energetickým požiadavkám? Existujú nejaké príležitosti pre obnoviteľné zdroje?

• Ako vaša obec pracuje s odpadom? Existuje potenciál na zlepšenie?

• Odkiaľ získava vaša komunita jedlo a iný tovar? Je možné podporiť väčšie využívanie miestnych zdrojov vo vašej komunite?

• Ako sú členovia vašej komunity zapojení do plánovania a rozhodovania o nových projektoch v obci? Dalo by sa to posilniť?

• Viete si predstaviť riešenie nejakého miestneho problému alebo spôsob, ako prispieť k riešeniu klimatickej krízy vo vašom bezprostrednom okolí?

Vybrané metódy rozhodovania

Metóda konsenzu

- Diskutujte o rôznych nápadoch na projekt. Čo hovorí za/proti nápadu? Dôležité: vypočujte si komentáre každého člena skupiny.
- Odstráňte niektoré (menej vhodné) nápady alebo ich zmeňte tak, aby boli prijateľné pre celú skupinu.
- Skontrolujte svoj spoločný konsenzus (skupinový konsenzus):
 - Blokovat' návrh: Nesúhlasím so podstatou návrhu. Musíme nájsť nový návrh.
 - Vzdialenosť: Nemôžem podporiť tento návrh, pretože ___ ale nechcem zastaviť skupinu, preto sa prikláňam k rozhodnutiu ostatných.
 - Výhrady: Mám nejaké výhrady, ale návrh akceptujem.
 - Súhlasím: Podporujem návrh a rád/a by som ho zrealizoval/a.
- Diskutujte, kým nedosiahnete spoločný konsenzus, inými slovami, situáciu, keď nikto nič neblokuje a je len pár ľudí, ktorí sú vzdialení alebo

majú výhrady. Každý môže byť spokojný s rozhodnutím a tešiť sa na realizáciu projektu.

Ak je v skupine veľa rôznych nápadov a záujmov a metóda konsenzu nie je úspešná, môžete zvoliť aj metódu hlasovania.

Metóda hlasovania

Tu je príklad, ako môže proces hlasovania vyzerat':

Umiestnite zoznam všetkých nápadov na projekty tak, aby ich každý videl.

V prvom kole hlasovania musí každý odovzdať aspoň jeden hlas a zdvihnúť ruku môže najviac trikrát.

Jedna osoba číta jeden nápad za druhým, zatiaľ čo iná osoba zapisuje počet hlasov pre každý nápad.

Opakujte postup s tromi najobľúbenejšími nápadmi. Tentokrát má však každý len jeden hlas. Po odovzdaní všetkých hlasov by mal byť jasný víťaz.

Môj osobný zámer

Pomocou tohto nástroja (tabuľka na strane 38.) si lepšie uvedomíte svoje silné stránky, schopnosti a výzvy, ktoré chcete počas projektu rozvíjať. Môžete ho zdieľať s ostatnými členmi vašej skupiny, aby ste vedeli, aký je zámer každého. Inšpirujte sa v časti „Šesť kľúčových zručností, ktoré vám pomôžu zachrániť Zem“ v kapitole Úvod!

Dyáda

Chcete posilniť vzťahy a empatiu medzi členmi skupiny? Ak chcete, aby sa účastníci naladili na skupinu, začnite stretnutie Dyádou.

Rozdeľte členov do dvojíc a do rolí A a B. Účelom procesu je, aby mal každý čas popremýšľať o položenej otázke, napr.: „Čo dnes vymyslíš?“ Najprv osoba A premýšľa nahlas 3 minúty, zatiaľ čo B počúva bez prerušenia. Po zvukovom signáli sa role vymenia. (Daný čas je možné využiť aj na spoločné ticho.)

Po absolvovaní dyád môžete preniesť niekoľko nápadov do skupiny. Potom sa vráťte k poslednému stretnutiu a opýtajte sa, kto si z neho čo pamätá. Uľahčí to nadviazanie na tému. Potom predstavte

Zručnosti, ktoré môžem vďaka projektu rozvíjať:	Ktoré situácie sa mi podarilo doteraz zvládnuť?	V ktorých situáciách sa mi (zatiaľ) až tak nedarí?
Koľko času chcem venovať tomuto projektu (týždenne)?	Tri zručnosti, na ktorých chcem najviac pracovať:	
Ako si viem pomôcť, aby som ich rozvíjal/a?		
Čo ma môže odvádzať od môjho úsilia a ako to môžem zmeniť?		
Ako chcem osláviť, keď sa mi môj zámer podarí?		

zámer a plán dňa a vyriešte dôležité organizačné veci, napríklad kedy bude prestávka.

Celý tento proces pomáha odpútať sa od toho, čo sa dialo pred stretnutím a naplno sa venovať skupine a téme. Pomáha aj uvedomeniu si vlastných pocitov a rozvíja schopnosť empaticky počúvať.

Rozpoznaj svoje pocity

Niekedy nie je také ľahké rozpoznať svoje pocity a úprimne o nich hovoriť v skupine. Môže byť užitočné trénovať svoju schopnosť uvedomovať si svoje emócie. Vyskúšajte nasledujúce cvičenie, ktoré vytvorila queer terapeutická spisovateľka [Meg-John Barker](#):

- Posadzte sa pohodlne a ticho a pomaly upriamte svoju pozornosť na svoje telo a skúmajte, ako sa cítí.
- Pýtajte sa, čo si vyžaduje vašu pozornosť. Zamerajte sa na akýkoľvek pocit, ktorý si všimnete vo svojom tele.
- Srdečne privítajte pocity. Pýtajte sa sami seba. Je v poriadku stráviť nejaký čas s týmto pocitom? Ak nie, je dobré zastaviť sa alebo sa zamerať na niečo iné.

- Naozaj skúmajte svoj pocit. Pokúste sa nájsť najlepší spôsob, ako to opísať.
- Vráťte sa k pocitu, aby ste zistili, či tento popis dostatočne sedí alebo či ho potrebujete zmeniť alebo doplniť.
- Zostaňte s pocitom so záujmom a zvedavosťou. Nesnažte sa ho zmeniť ani ho nútiť komunikovať, buďte s ním jemne a zvedavo. Prijmite všetko, čo príde.
- Keď budete mať pocit, že ste pripravení skončiť, môžete sa zamyslieť nad tým, či je ešte niečo, čo si vyžaduje vašu pozornosť.
- Ak nie, vyjadrite vďačnosť tomuto pocitu a svojmu telu a ubezpečte ho, že sa k nemu budete stále vracaať a počúvať ho.

Chcete sa dozvedieť viac o tom, ako zostať pri svojich pocitoch? Prečítajte si zine [Staying With Feelings by Meg-John Barker](#).

Klimatická zmena – o čom to celé je?

Ak chceme niečo urobiť pre klímu, je nevyhnutné, aby naše konanie vychádzalo zo spoľahlivých informácií. Len ak dobre rozumieme príčinám a prejavom klimatických zmien, môžeme nájsť riešenia, ku ktorým dokážeme prispieť a ktoré sú zároveň skutočne efektívne. V poslednej kapitole preto začneme niekoľkými informáciami o zmene klímy, ktoré považujeme za užitočné pre tých, ktorí sa chcú dozvedieť viac. Odporúčame tiež zdroje informácií a údajov, ktoré považujeme za spoľahlivé a zároveň prehľadné a čitateľné. Neváhajte a hľadajte svoje vlastné zdroje informácií a diskutujte o nich s ostatnými!

TIP: Fakty nikdy nestoja osamotene. Kde som ja a moje emócie?

Informácie a fakty, ktoré počúvame o klimatických zmenách, môžu byť znepokojujúce. Naše pocity nás môžu paralyzovať, ale dokážu tiež priniesť rozhodnutie a motiváciu konať. Po prečítaní každej časti textu venujte pár minút svojim pocitom a premýšľajte o získaných poznatkoch. Dávajte si na seba pozor a pokojne prestaňte čítať, keď vás to ubíja. Naš sprievodca reflexiou na konci tejto kapitoly vám môže pomôcť. Vyskúšajte tiež aktivitu Rozpoznajte svoje pocity v predchádzajúcej kapitole.

12 faktov o klimatickej zmene, ktoré by mal každý poznať

V knihe *There Is No Planet B¹* (Neexistuje Planéta B, pozn. prekl.) autor Mike Berners-Lee uvádza niekoľko faktov, ktoré by každý politik mal o klimatickej zmene vedieť. Tím českých expertov na environmentálne vzdelávanie tento zoznam upravil, aby bol pre každého zrozumiteľnejší.² Podľa nášho názoru výborne zhŕňa dôležitý základ:

1 Klimatickú zmenu spôsobujú skleníkové plyny uvoľňované do ovzdušia v dôsledku ľudskej aktivity. Tieto vedľajšie splodiny zhoršujú už existujúci skleníkový efekt, čo vedie ku globálnemu otepľovaniu a iným zmenám spojeným s klímou Zeme. Hlavným skleníkovým plynom, ktorý je ľudskou aktivitou do ovzdušia uvoľňovaný, je oxid uhličitý (CO₂).

2 Súčasná veda nám hovorí, že nárast globálnej teploty o 2°C (v porovnaní s hodnotami pred priemyselnou revolúciou) je kritickou hranicou, no oteplenie do 1,5°C je menej riskantné. Udržať otepľovanie v tejto hranici je cieľom Parížskej dohody.³ Nejde len o teplejšiu klímu (častejšie horúčavy, suchá, požiare, záplavy,

silnejšie hurikány, atď.). Ak dôjde k dosiahnutiu určitej teploty, môže dôjsť k aktivácii bodov zvratu, čo povedie k nezvratnej zmene klímy (napr. pri topení permafrostu dôjde k uvoľneniu vysokého množstva metánu, čo spôsobí ďalšie výrazné oteplenie).

3 Zvýšenie teploty približne zodpovedá zvýšeniu množstva skleníkových plynov (najmä CO₂) v atmosfére. Toto je pravda, kým neprekročíme bod zvratu spomenutý v predchádzajúcom bode. Znamená to, že máme určitý uhlíkový rozpočet. Ten nám určuje, koľko CO₂ ešte môžeme do atmosféry uvoľniť. Udržanie otepľovania pod 1,5°C bude zložité, lebo od čias predpriemyselnej éry už došlo k otepleniu o 1,2°C.

4 Množstvo globálnych emisií CO₂ od začiatku priemyselnej éry postupne rastie. Nárast nie je každý rok rovnaký. V roku 2009 napríklad množstvo emisií mierne kleslo z dôvodu ekonomickej recesie. O rok neskôr opäť výrazne vzrástlo. Ak nezačneme rýchlo konať, hrozí nám niekoľko oteplenie o niekoľko stupňov, ktoré bude mať na budúcnosť ľudstva dramatický dopad.

5 Nie je jasné, kedy sa dostaneme v náraste emisií CO₂ na vrchol krivky. Ale čím skôr musíme jeho množstvo zraziť čo najbližšie k nule! V roku 2020 došlo k zníženiu z dôvodu pandémie koronavírusu, no po tejto dočasnej odchýlke čísla opäť rapídne rastú.

6 Potrvá dlho, než sa otepľovanie podarí spomaliť. Naše konanie v nasledujúcich 10 rokoch v mnohých ohľadoch určí, či ochrana klímy bude mať šancu na úspech. Emisie CO₂ a ďalších skleníkových plynov nemožno zastaviť zo dňa na deň. Najprv musíme zmeniť celkovú infraštruktúru spoločnosti: to, ako získavame energiu, jedlo, ako vyrábame tovar atď. Ak sa aj emisie podarí dostať na nulu, určité vplyvy klimatickej zmeny tu budú prítomné stále, napríklad ľadovce sa budú naďalej topiť a hladina morí bude rásť ešte niekoľko dekád.

7 Takmer všetky fosílna palivá (uhlie, zemný plyn, ropa) získané z baní sa spália – a tak by mali radšej zostať v zemi. Uhlíková stopa palív získaných ťažbou je takmer rovnaká ako uhlíková stopa spálených palív a všetkého konzumného tovaru a služieb.

8 Nárast v oblasti obnoviteľných zdrojov, šetrenia energie a ďalších technologických inovácií na zastavenie emisií nepostačí. Nepochybne sú dôležité, no opačný efekt šetrenia energie, rastúca potreba dodatočnej energie v ekonomii nekonečného rastu a konzumu aj tak povedie k emisiám.

9 Potrebujeme dohodu, podľa ktorej bude pálenie fosílnych palív príliš drahé, ilegálne alebo oboje. Najlepšia a najefektívnejšia dohoda by bola globálna. Dovtedy môžu podobné dohody a zákony na úrovni individuálnych krajín (a entít ako Európska únia) pomôcť redukovat' emisie a vyvinúť tlak na vypracovanie celosvetovej dohody.

10 V širšom kontexte potrebujeme úplne nový pohľad na svet, nové sebaapochopenie, nový prístup k svetu okolo nás, nový cieľ – taký, ktorý naplní základné potreby všetkých ľudí bez prekročenia ekologických limitov planéty (napríklad Ciele udržateľného rozvoja od OSN sa zameriavajú na takéto zmeny v období do roku 2030).

11 Priemyselné krajiny ako Česko, Slovensko či Rakúsko majú v otázke riešenia klimatickej krízy väčšiu zodpovednosť. V našej histórii a na ceste k bohatstvu, sme už výrazne prekročili uhlíkový rozpočet pripadajúci na každého obyvateľa zeme. Preto by sme sa mali obzvlášť snažiť znížiť emisie a prispieť k transformácii chudobnejších krajín.

12 Možno bude nutné odstrániť uhlík z atmosféry. Stále však hľadáme bezpečnú a finančne prístupnú technológiu, ktorá by to zvládla. Hoci je logické sa snažiť o čo najrýchlejší vývoj tejto technológie nemôžeme sa spoliehať na riešenia, ktoré ešte neexistujú a naďalej odkladať nevyhnutné zníženie emisií.

Príčiny a dôsledky – všetko je prepojené!

Klimatická zmena neznamená len oteplenie, je to súhrnný pojem pre niekoľko prepojených javov. Zmena v jednom faktore, ako napríklad zvýšenie CO2 v atmosfére, rozpúta dlhú reťazovú reakciu následkov. V nasledujúcej infografike vám ukážeme ďalšie vplyvy ľudskej aktivity na zmeny v globálnych systémoch a ich dopad na ekosystémy a spoločnosť.

Mapa klimatickej zmeny⁴

ĽUDSKÁ AKTIVITA

Spaľovanie fosílnych palív najmä v energetickom a dopravnom sektore

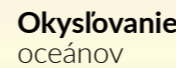
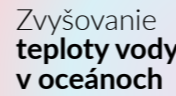
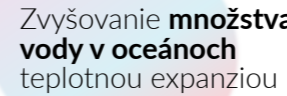
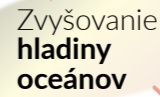
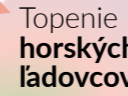
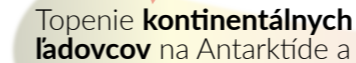
Odlesňovanie a zmeny vo využívaní pôdy

Chov dobytka a priemyselné hnojivá v poľnohospodárstve

Priemyselné procesy, napríklad výroba cementu

ZMENY V GLOBÁLNO M SYSTÉME

VYBRANÉ DOPADY NA EKOSYSTÉMY A SPOLOČNOSŤ

- Častejšie a extrémnejšie udalosti ako vlny horúčav, suchá, povodne a hurikány
- Zmeny vo vegetačných zónach a kolapsy ekosystémov
- Premeny ročných období
- Nedostatok vody v povodiach zásobovaných ľadovcami
- Zaplavovanie pobrežia

- Migrácia rýb a zvierat
- Znižovanie koncentrácie rozpustného kyslíka vo vode a tým nárast morských "mŕtvych zón"
- Odumieranie koralových útesov

Príčiny a dôsledky priamo pred našimi dverami

Predchádzajúce infografiky nám pomohli predstaviť si, ako klimatické zmeny fungujú globálne. Vzájomná prepojenosť príčin a následkov sa však stále môže zdať abstraktná a zložitá. Pozreli sme sa preto okolo seba, ako sa prejavujú v strednej Európe, teda v regióne, kde žijeme. Ponúkame niekoľko príkladov, ktoré sú nám lokalitou i témou blízke, no príčin a následkov je oveľa viac. Podarí sa vám nájsť nejaké ďalšie súvisiace s vaším regiónom? Začnime dvoma dôležitými príčinami, ktoré majú významný vplyv na emisie CO₂ v Českej republike a Rakúsku:

Príčina 1: Nechajte to pod zemou!

Ako to, že Česko patrí so svojimi 10,7 miliónmi obyvateľov medzi najviac znečisťujúce krajiny v prepočte na obyvateľa na svete?⁵ Odpoveď nájdeme predovšetkým v takzvanom energetickom mixe – kombinácii rôznych zdrojov energie pri výrobe elektriny (napr. voda, slnko, vietor alebo fosílna a

jadrové palivá). Energetický mix EÚ tvoria stále až z 84 % neobnoviteľné zdroje⁶, a nie je tomu inak ani v Česku, kde v energetike dominujú uhľové elektrárne a teplárne.⁷ Tieto elektrárne produkujú takmer 40 % celkových emisií skleníkových plynov v Českej republike.⁸ Povrchová ťažba lignitu (resp. hnedého uhlia) nenávratne ničí krajinu a ekosystémy; jeho spaľovanie prispieva k zmene klímy produkciou skleníkových plynov a zaťažuje životné prostredie ťažkými kovmi, ktoré majú negatívny vplyv na zdravie ľudí a zvierat.⁹

Najhorším príkladom zo všetkých v Česku sú **Počerady**. Je to zastaraná elektrárňa, neefektívna pri spaľovaní uhlia. Takáto elektrárňa je prínosom len pre svojho majiteľa, ktorý na jej prevádzke zarába miliardy ročne. Popri všetkých už spomínaných negatívnych dopadoch na zdravie a klímu tento príklad ukazuje ďalší problém v energetike – vlastníctvo. Zatiaľ čo elektrina je kľúčovou komoditou každodenného života, len veľmi málo rozhodnutí o jej výrobe robia samotní ľudia v komunitných energetických projektoch. Počerady a ich elektrina nie sú pre českú spotrebu potrebné. Česko vyváža oveľa viac energie, ako vyprodukuje táto neefektívna elektrárňa.

Ak premýšľate, čo s tým robiť, nie ste sami. Na potrebu ukončiť tento nespravodlivý a neudržateľný biznis v záujme klímy, spoločnosti a ekosystémov nás upozornil kolektív **Limity jsme my** v roku 2020. V rámci akčného víkendu proti uhliu sa pred elektrárnou Počerady sa konala pokojná demonstrácia s názvom **Za budúcnosť bez uhlia**. Protestovať prišlo tristo ľudí z postihnutého regiónu a zvyšku Česka a mnohí ďalší im vyjadrili podporu na sociálnych sieťach. Niektorí aktivisti obsadili aj neďalekú povrchovú hnedouhľnú baňu Vršany.

Autor fotografie¹⁰

Príčina 2: Jedlo na zamyslenie

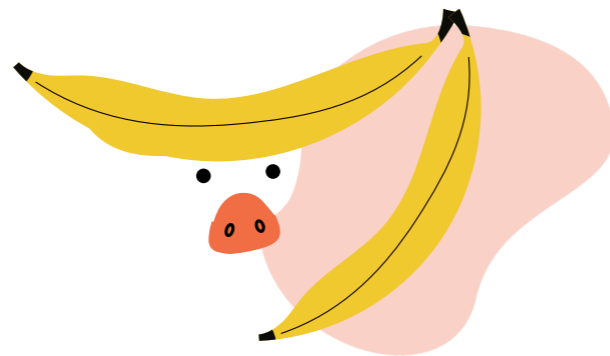
Vedeli ste, že tretina všetkých emisií na svete je spôsobená tým, čo jeme?^{11 12} Naša takmer zbožná láska ku každodennej porcii mäsa v Rakúsku viac než čokoľvek iné prispieva k nášmu vplyvu na klímu. Továrenský chov zvierat je zodpovedný za viac skleníkových plynov ako všetky autá, lode a lietadlá na svete dokopy. Rakúsko má jednu z najvyšších mier spotreby mäsa v Európe. V roku 2020 sa v priemere na jednu osobu zjedlo 60,5 kg mäsa a údenín.¹³

Spotreba mliečnych produktov bola ešte vyššia, až 112kg na osobu.¹⁴

Tu je niekoľko faktov, ktoré vysvetľujú, prečo je konzumácia mäsa tak významným hnacím motorom klimatickej zmeny.¹⁵ Len v Rakúsku sa takmer dve tretiny ornej pôdy využívajú na pestovanie krmív pre zvieratá, často v monokultúrach. Používajú sa obrovské množstvá pesticídov a hnojív, ktoré nielen ohrozujú biodiverzitu a znižujú kvalitu pôdy, ale uvoľňujú aj skleníkový plyn oxid dusný. Napriek tomu Rakúsko nedokáže pokryť všetky svoje požiadavky na krmivo, preto sa vo vzdialených

krajinách rúbu dažďové pralesy, aby sa vytvoril priestor na pestovanie kukurice a sóje. Asi 40 % z celkovej svetovej úrody obilia je určených na kŕmenie hospodárskych zvierat. Dohromady hospodárske zvieratá skonzumujú množstvo krmiva, ktoré zodpovedá kalorickým požiadavkám 8,7 miliardy ľudí – viac ako celá svetová populácia. Rozsiahle plochy cennej ornej pôdy, ktoré by sa dali využiť na pestovanie rastlinnej potraviny pre ľudí, sa využívajú na pestovanie krmív pre zvieratá. Vo svete sa viac antibiotík podáva zdravým chovným zvieratám ako chorým ľuďom. Okrem toho priemyselný chov spôsobuje neuveriteľné utrpenie zvierat, či už ide o prepravu živých zvierat, továrne na zvieratá, plne roštové podlahy a drvenie kurčiat.¹⁶

Stručne povedané, naše stravovacie návyky ovplyvňujú nielen naše zdravie, ale majú významný vplyv aj na klímu a životné podmienky zvierat.

Nasledujúce tri príbehy vám ukážu príklady dopadov klimatických zmien na náš región, ktoré už môžeme vidieť na vlastné oči:

Dôsledok 1: Otepluje sa

Skúste si predstaviť, že nie ste schopní rýchlo prejsť z jedného miesta v tieni do druhého, alebo nie ste dostatočne odolní voči teplu a to vás vyčerpáva. Tak sa cítia zraniteľné skupiny, ako sú starší ľudia a deti, ktorí zažívajú vlny horúčav v meste, ktoré nie je prispôbené ich potrebám. Najčastejším prejavom klimatickej zmeny na mestskej úrovni sú vlny horúčav a zodpovedajúci efekt mestského tepelného ostrova (UHI).

UHI efekt sa vyskytuje v urbanizovaných oblastiach, ktoré nedokážu kompenzovať teplo v dôsledku nedostatku vegetácie, pôdy a/alebo vody. Povrch potom akumuluje teplo a výrazne zvyšuje teplotu okolia.¹⁷

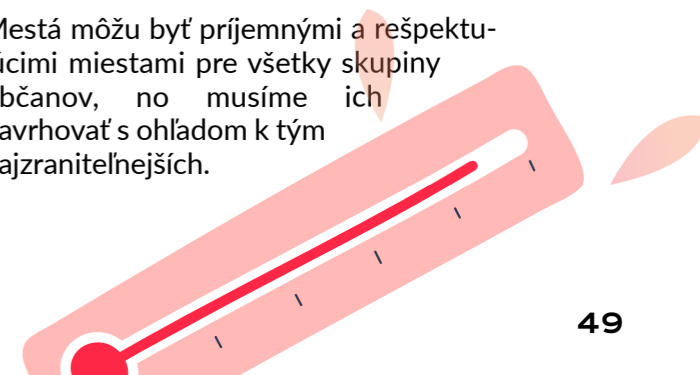
Presklené autobusové zastávky s kovovými lavičkami na horúcom betóne, parkoviská pred supermarketmi bez tieňa, námestia a ulice bez stromov – tieto miesta odhaľujú slabé miesta urbanistického plánovania, ktoré neberie ohľad na zraniteľných. V niektorých prípadoch môže mať

fatálne následky, dokazujú to štatistiky o zvýšenej úmrtnosti seniorov v dôsledku horúčav.

Aj keď vysoké teploty často súvisia so zmenou klímy, čo naznačuje zastaraný výraz „globálne otepľovanie“, nie sú jediným dopadom, ktorý má zmena klímy na počasie. Zvýšené množstvo zrážok počas letných mesiacov alebo nepredvídateľné búrky sú ďalšími príkladmi zmeny klímy.

Prispôbovanie mestských oblastí klimatickým zmenám pri zohľadnení zraniteľných skupín by malo byť bežnou praxou v mestskom plánovaní. Stačilo by využiť známe adaptačné opatrenia¹⁸ ako rozšírenie mestskej vegetácie, výsadba stromov a exponovaných miestach, umiestnenie lavičiek do tieňa, realizácia retenčných nádrží na hospodárenie s dažďovou vodou a prístupnejšie služby, inštitúcie a verejná doprava.

Mestá môžu byť príjemnými a rešpektujúcimi miestami pre všetky skupiny občanov, no musíme ich navrhovať s ohľadom k tým najzraniteľnejším.

TIP:

Opýtajte sa babky, dedka alebo starších susedov, ako prežívajú leto v meste. Je ich mesto prispôsobené horúčavám alebo nie? Ocenili, ak by sa takáto adaptácia viac riešila? Skúste sa na mesto pozrieť ich očami. Požiadajte ich, aby vám ukázali miesta, ktoré sú pre nich príjemné, ako aj miesta, ktoré sú pre nich náročné na pobyt.

Dopad 2: Od ľadovej jaskyne k temnej jaskyni

Demänovská ľadová jaskyňa je situovaná v severnej šasti Nízkych Tatier. Pozoruhodná je stálym ľadom, ktorý ju vyplňa – jaskyňu zaplňa posledných päťsto rokov a v kombinácii s geologickou výzdobou vytvára pre návštevníkov unikátnu prehliadku. Možno sme však poslednou generáciou, ktorá má možnosť vidieť tento prírodný úkaz.¹⁹ Ľadová jaskyňa má v súčasnosti najnižšie množstvo ľadu namerané za posledných 70 rokov. Je to spôsobené teplými zimnými obdobiami, ktoré sme zažili najmä v poslednom desaťročí. Ľadová jaskyňa bola po celý rok naplnená zemným ľadom, kvapľami a ľadovcami. Ľad sa momentálne vyskytuje iba v centrálnej časti,

v srdci jaskyne; tam sa však hromadí len na podlahe. Ľad stráca svoju pevnosť a neustále sa posúva. Ročné sa stratia približne dva až štyri centimetre.²⁰

Správcovia jaskyne uvažujú o inštalácii klimatizácie do jaskyne, ktorá, mimochodom, pridá ďalšie emisie CO₂ a zhorší príčinu topenia ľadu. Aké bizarné, však?²¹

Dopad 3: Ako spolu súvisia guľovačky a pitná voda

Mali ste v detstve radi guľovačky, lyžovanie či sánkovanie? Stále ich zbožňujete? Viditeľným znakom dôsledkov klimatických zmien v Rakúsku je nárast hranice sneženia a z toho vyplývajúce zníženie snehových zrážok v nížinách a mestách. Hranica sneženia stúpa o približne 120 metrov na každý stupeň zvýšenia teploty.²² Klimatické modely pre Rakúsko predpokladajú oteplenie o 3,5 stupňa Celzia do roku 2100.²³ S týmto nárastom má istotu snehu len niekoľko lyžiarskych stredísk v Rakúsku.

Mimochodom, vedeli ste, že v súčasnosti je v Rakúsku 925 ľadovcov? Bohužiaľ, prakticky všetky strácajú svoj objem – a rýchlo. V najbližších 15 rokoch sa

očakáva, že polovica z nich už zmizne a do konca storočia by mohli ľadovce v Rakúsku dokonca úplne zmiznúť. Vplyvom otepľovania sa hranica celoročne zamrznutého permafrostu na ľadovcoch posúva stále ďalej k vrcholu. Tam, kde sa pôda topí, sa ľahko šmýka a môžu sa uvoľniť celé svahy hôr. Cesty sa stávajú nestabilnými, pribúdajú pády skál; horské športy sú čoraz nebezpečnejšie.²⁴ Tento vývoj umocňujú časté búrkové javy s výdatnými zrážkami a čoraz častejšie sú podmyté celé cesty a mosty. Ústup ľadovcov v Alpách znamená aj stratu prírodných vodných nádrží a tým aj regionálne sucho, čo môže následne ovplyvniť dostupnosť našej vzácnej pitnej vody.²⁵

Adaptácia, mitigácia, akcia!

Čo znamenajú dve magické slová – adaptácia a mitigácia – ktoré sa tak často vyskytujú v súvislosti s klimatickými zmenami? A aké sú medzi nimi rozdiely?

Účelom adaptačných opatrení je znížiť nepriaznivé vplyvy prebiehajúcej klimatickej zmeny (napr. častejší výskyt extrémnych horúčav alebo mrazov, silný vietor, búrky, privalové dažde, povodne, suchá a pod.). Týmto opatreniami môžu byť napríklad zalesňovanie, ochrana otvoreného priestoru, protipovodňová ochrana alebo zapojenie komunity.

Na druhej strane je mitigácia - zmierňovanie klimatických zmien ľudským zásahom na zníženie emisií alebo zvýšenie záchytovej kapacity 23 skleníkových plynov. Mitigačnými opatreniami sú napríklad technológie obnoviteľnej energie, procesy minimalizácie odpadu alebo dostupnosť verejnej dopravy. Inými slovami, mitigácia rieši hlavnú príčinu problému, zatiaľ čo adaptácia opisuje proces riešenia už existujúcich účinkov.

Je dôležité vedieť, že adaptačné a mitigačné opatrenia sa môžu navzájom posilňovať, ale môžu sa aj oslabovať. Najnovším trendom je preto hľadanie opatrení, ktoré prispievajú k zmierňovaniu zmeny klímy, ako aj k adaptácii na ňu. Tieto opatrenia zahŕňajú budovanie zelenej infraštruktúry, vytváranie miestnych potravinových systémov, vzdelávanie a šetrenie vodou. Potvrzuje to aj najnovšia správa IPCC^{26 27} Podľa nej bude potrebné prispôbiť sa zhoršujúcim sa vplyvom klimatických zmien. Bez rýchleho zníženia emisií však adaptácia nebude z dlhodobého hľadiska udržateľná.

Popis obrázku: Spadá váš projekt viac do oblasti adaptácie alebo mitigácie? Prediskutujte to so svojou skupinou a pokúste sa zvýšiť pozitívny vplyv projektu na klímu získaním oboch dimenzií.

Mitigácia

Činnosti zamerané na redukcii emisií spôsobujúcich klimatickú zmenu

Udržateľná doprava

Čistá energia

Energetická efektívnosť

BUDOVANIE KLIMATICKEJ ODOLNOSTI

Nové energetické systémy

Úspora vody

Vzdelanie

Mestské lesy

Lokálne potraviny

Sebestačné komunity

Adaptácia

Opatrenia spojené s ochranou proti dôsledkom klimatickej zmeny

Krízový manažment a kontinuita podnikania

Protipovodňová ochrana

Vylepšenia infraštruktúry

Čo chceme? ZMENU! Kedy ju chceme? HNED!

To, prečo sa nám môže zdať, že klimatická kríza je taká ohromujúca, je jej zložitosť a jej neoddeliteľnosť od iných základných problémov, ktorým ako ľudstvo čelíme.

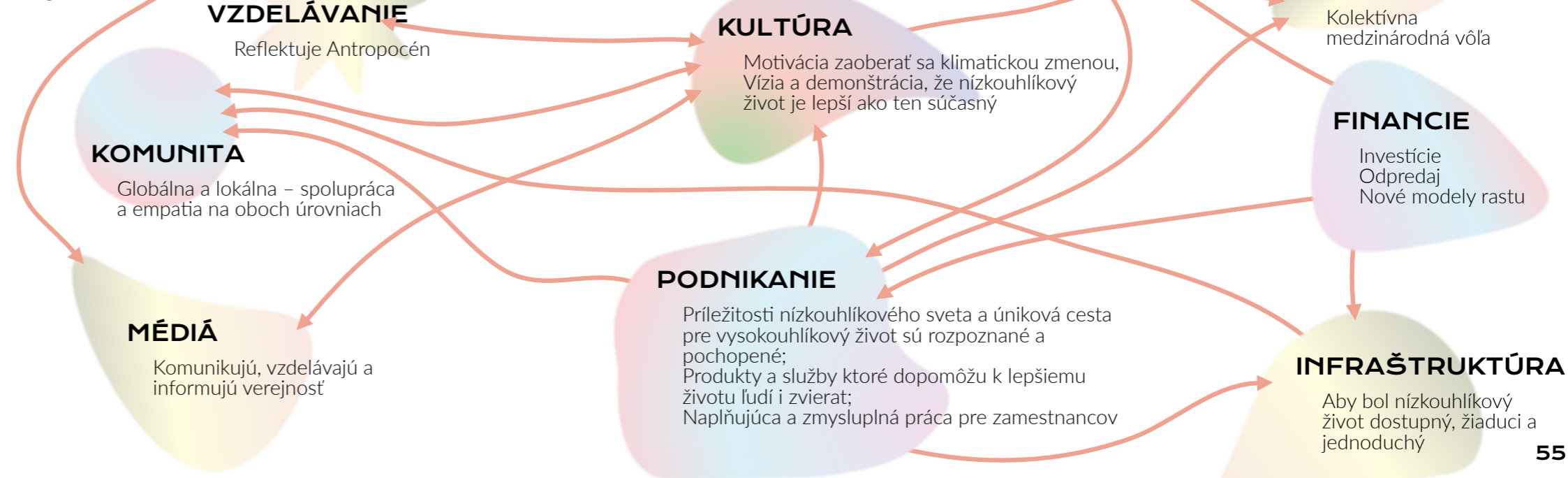
Súčasný globálny ekonomický systém je založený na vízii nekonečného rastu, privatizácie a nekonečnej spotreby prírodných zdrojov a maximalizácie zisku. Táto kombinácia vytvára extrémne nerovnosti v spoločnosti a priepasť medzi bohatými a chudobnými sa stále zväčšuje.²⁸ Navyše, ako vieme, náš životný štýl závislý od fosílnych palív má vážny dopad na životné prostredie, ostatné živé bytosti a klímu. Je to teda nespravodlivé a zároveň neudržateľné.

Riešením klimatickej krízy je budúcnosť bez uhlíka. To znamená 100% obnoviteľnú energiu a posun k ekonomickému systému, ktorý nie je založený na raste, ale naopak – na uskromňovaní sa.^{29 30} To však predstavuje úplnú zmenu v mnohých sektoroch, ktorá ovplyvní ich pracovníkov – často ľudí s nižším

sociálno-ekonomickým postavením. Preto sa musíme vydať na cestu sociálno-ekologickej transformácie, ktorá zabezpečí slušný život pre všetkých.³¹

Na schéme nižšie môžete vidieť, že každá vedná disciplína má niečo špecifické, čo môže ponúknuť ochrane klímy a uhlíkovo neutrálnej budúcnosti.

Infografika³²

Politici si konečne uvedomujú závažnosť zmien, ktorým čelíme. Krajiny Európskej únie sa zaviazali implementovať Európsku zelenú dohodu, dokument, ktorého víziou a ambíciou je znížiť európske emisie do roku 2030 o 55 % v porovnaní s rokom 1990 a urobiť z Európy do roku 2050 prvý klimaticky neutrálny kontinent.

To je skvelá správa! Ale keďže rôzni ľudia majú rôzne záujmy, musíme dohliadať na to, ako sa bude implementovať Európska zelená dohoda v našich vlastných krajinách, aby sa splnili naše záväzky voči planéte Zem a nikto nezostal pozadu.

Nechajte si priestor na zamyslenie:

- Pociťovali ste počas čítania tejto kapitoly nejaké špecifické emócie? (Skontrolujte aktivitu Rozpoznajte svoje pocity, ktorá vám v tom môže pomôcť.)
- Ktoré informácie boli pre vás nové? Existujú nejaké nové príčiny alebo dôsledky klimatickej krízy, o ktorých ste doteraz nevedeli?
- Predstavte si, že by ste mohli zmeniť čokoľvek v dnešnom svete, aby ste pomohli klíme, čo by to bolo?

- Vyberte si jednu z tém, ktorá vás najviac zaujíma, a skúste si o nej zistiť viac podrobností, aby ste ju nabudúce mohli vysvetliť ostatným v spoločnej diskusii. Ponorte sa hlbšie do ďalších zdrojov zhromaždených v poslednej kapitole!

¹ Berners-Lee, M. (2019). *There Is No Planet B: A Handbook for the Make or Break Years*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-11-084-3958-9.

² Daniš, P., Březovská, R., Činčera, J., Kolenatý, M., Krajhanzl, J., Kulich, J., Medek, M., Svobodová, R., Žďárský, T. a kol. (2021). *Klíma se mění – a co my? Proč a jak se učít o změně klimatu*. Doporučení Pracovní skupiny pro klimatické vzdělávání Rady vlády pro udržitelný rozvoj. Ministerstvo životního prostředí.

³ Ak sa chceš dozvedieť pár základných informácií o Parížskej dohode, pozri si [toto video od WWF-Brasil](#). Pre viac informácií navštív webovú stránku [United Nations Framework Convention on Climate Change \(UNFCCC\)](#). Ak sa chceš dostať do problematiky hlbšie a stať sa na Parížsku dohodu expertom, [prečítaj si celé jej znenie](#).

⁴ Preložené z infografiky [Schematická mapa klimatické zmeny](#) od autora [Fakta o klimatu](#) licencované pod [CC BY 4.0](#).

⁵ Ritchie, H., Roser, M. (2020). *CO₂ and Greenhouse Gas Emissions*. Prevzaté z: <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions>. [22-01-2023].

⁶ Eurostat. (2022). *Shedding light on energy in the EU*. Prevzaté z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/img/pdf/shedding-light-in-the-EU-2022_en.pdf?lang=en. [22-01-2023].

⁷ Fakta o klimatu. (2020). *Elektrina v ČR: výroba, spotřeba a emise*. Prevzaté z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/elektrina-sr>. [22-01-2023].

⁸ Fakta o klimatu. (2021). *Emise skleníkových plynů ČR*. Prevzaté z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/emise-cr>. [22-01-2023].

⁹ Greenpeace Česká republika. (2019). *Největší výfuk České republiky - Elektrárna Počerady*. Prevzaté z: <https://youtu.be/YiaFhfQ3Otg>.

¹⁰ Použité so súhlasom autora, Pavla Mezihoráka.

¹¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2021, March 9). *Food systems account for more than one third of global greenhouse gas emissions*. Prevzaté z: <https://www.fao.org/news/story/en/item/1379373/icode/>.

¹² United Nations News. (2021, March 9). *Food systems account for over one-third of global greenhouse gas emissions*. Prevzaté z: <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086822>.

¹³ AMA – Agrarmarkt Austria Marketing (n.d.) *Entwicklung des Pro-Kopf-Verbrauches von Fleisch inkl. Geflügel gesamt in Österreich*. Prevzaté z: https://amainfo.at/fileadmin/user_upload/Fotos_Dateien/amainfo/Presse/Marktinformationen/Allgemein/Pro_Kopf_Verbrauch_Fleisch.pdf.

¹⁴ AMA – Agrarmarkt Austria Marketing (n.d.) *Entwicklung des Pro-Kopf-Verbrauches von Milch und Milchprodukten in Österreich*. Prevzaté z: https://amainfo.at/fileadmin/user_upload/Fotos_Dateien/amainfo/Presse/Marktinformationen/Produktion/Pro_Kopf_Verbrauch_Milch_und_Milchprodukte.pdf.

¹⁵ Chcete sa dozvedieť viac? Prečítajte si *Meat Atlas 2021* od Heinrich Böll Stiftung, Friends of the Earth Europe a Bund für Umwelt und Naturschutz.

¹⁶ Ethik.Guide (n.d.) *Brennstoff für die Erderwärmung: Fleisch und Milch*. Prevzaté z: <https://ethikguide.org/infothek/fleisch-und-milch-brennstoff-fuer-die-erderwaermung/>.

¹⁷ Pre viac informácií o mestských teplotných ostrovoch, si pozrite toto video: <https://www.youtube.com/watch?v=InBO4vX82Fs>, <https://www.youtube.com/watch?v=Od2d1bYQVHs>, <https://www.youtube.com/watch?v=4SihdPRR>.

¹⁸ Pre viac informácií o adaptačných opatreniach, pozri napríklad stránku <https://www.adaptterraawards.cz/en>, ktorá ponúka dobré príklady z regiónu Strednej Európy alebo českú publikáciu Udržiteľná města: https://nesehnutí.cz/wp-content/uploads/2022/08/Udrzitelna_mesta-e-book-1.pdf.

¹⁹ Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky. Správa slovenských jaskýň. (n.d.). *Demänovská ľadová jaskyňa*. Prevzaté z: <http://www.ssj.sk/sk/jaskyna/5-demanovska-ladova-jaskyna>.

²⁰ Cenkner, D. (2021, August 6). *Demänovská ľadová jaskyňa môže byť už čoskoro bez ľadu. Ten mizne pred očami*. Retrieved from: <https://www.imeteo.sk/clanok/demaenovska-ladova-jaskyna-rapidne-prichadza-o-lad>.

²¹ Viac sa môžete dozvedieť o Demänovskej ľadovej jaskyni, aj iných dopadov klimatickej zmeny a tom, ako sa zapojiť do ochrany životného prostredia pri sledovaní dokumentu *Po nás potopa* ako aj na návšteve interaktívnej webovej stránky Bratislavského regionálneho ochranárskeho združenia (BROZ).

²² Global2000 (n.d.). *Klimawandel in Österreich*. Prevzaté z: <https://www.global2000.at/klimawandel-oesterreich>.

²³ Die Presse (18.09.2014). *Klimawandel: In Österreich wird es um 3,5 Grad wärmer*. Prevzaté z: <https://www.diepresse.com/3871886/klimawandel-in-oesterreich-wird-es-um-35-grad-heisser>.

²⁴ Global2000 (n.d.). *Klimawandel in Österreich*. <https://www.global2000.at/klimawandel-oesterreich>.

²⁵ Alpenverein (1.4.2022). *Gletscher: „Ewiges Eis“ auf dem Rückzug?* Prevzaté z: https://mein.alpenverein.at/portal/news/2022/2022_04_01_Gletscherbericht_2020-21.php.

²⁶ IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegria, M. Craig, S. Langsdorf, S. Lösschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press. In Press.

²⁷ IPCC je orgán Organizácie Spojených národov pre hodnotenie vedy súvisiacej s klimatickými zmenami a pravdepodobne najvplyvnejšia výskumná inštitúcia v oblasti klimatických zmien.

²⁸ Podľa správy Oxfam Prežitie najbohatších a správy Svetovej banky o chudobe a zdieľanej prosperite 1 % najbohatších získalo takmer dve tretiny všetkého nového bohatstva od roku 2020, pričom je to prvýkrát za 25 rokov, čo sa globálna chudoba zvýšila. (Oxfam: <https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/2023-01/Survival%20of%20the%20Richest%20Full%20Report%20-English.pdf>; World Bank: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/37739/9781464818936.pdf>)

²⁹ Pre podrobnejšie informácie a tipy na ďalšie zdroje o Neraste môžete navštíviť [Degrowth.info](https://degrowth.info)

³⁰ Publikácia *Čas dorůst* od Nerústový kolektív je dostupná v českom jazyku.

³¹ Pre inšpiráciu odporúčame film *The Loud Spring: Collective Paths Out of the Climate Crisis*: <https://en.labournet.tv/project/loud-spring>

³² Berners-Lee, M. (2019). *There Is No Planet B: A Handbook for the Make or Break Years*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-11-084-3958-9.

Skúmaj ďalej a nechaj sa inšpirovať aj z iných zdrojov:

TIP:

Pripravte si čitateľský denník klimatických zmien vo forme videí alebo krátkych textov na sociálnych sieťach. Môžete ovplyvniť ostatných ľudí vo svojom okolí, aby čítali texty, ktoré vás inšpirujú alebo motivujú.

Aicher, R., Napier, F., Pickard, R. (2010). *Evidence, Messages, Change! An Introductory Guide to Successful Advocacy*. Open Society Institute. From <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/evidence-messages-change-introductory-guide-successful-advocacy>.

MA - Agrarmarkt Austria Marketing (n.d.) *Entwicklung des Pro-Kopf-Verbrauches von Fleisch inkl. Geflügel gesamt in Österreich*. Retrieved 27 January 2023, from: https://amainfo.at/fileadmin/user_upload/Fotos_Dateien/amainfo/Presse/Marktinformationen/Allgemein/Pro_Kopf_Verbrauch_Fleisch.pdf.

AMA - Agrarmarkt Austria Marketing (n.d.) *Entwicklung des Pro-Kopf-Verbrauches von Milch und Milchprodukten in Österreich*. Retrieved 27 January 2023, from: https://amainfo.at/fileadmin/user_upload/Fotos_Dateien/amainfo/Presse/Marktinformationen/Produktion/Pro_Kopf_Verbrauch_Milch_und_Milchprodukte.pdf.

Barker, M. J. (2022, 23.3.). *Hell Yeah Self Care*. <https://rewriting-the-rules.com/wp-content/uploads/2017/02/HellYeahSelfCare.pdf>

Barker, M. J. (2022, 23.3.). *Staying with your feelings Zine*. <https://rewriting-the-rules.com/wp-content/uploads/2016/11/StayingWithFeelingsZine.pdf>.

Berners-Lee, M. (2019). *There Is No Planet B: A Handbook for the Make or Break Years*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-11-084-3958-9.

Daniš, P., Březovská, R., Činčera, J., Kolenatý, M., Krajhanzl, J., Kulich, J., Medek, M., Svobodová, R., Žďárský, T. & kol. (2021). *Klima se mění – a co my? Proč a jak se učit o změně klimatu*. Doporučení Pracovní skupiny pro klimatické vzdělávání Rady vlády pro udržitelný rozvoj. Ministerstvo životního prostředí.

Die Presse (2014, 18.9.) *Klimawandel: In Österreich wird es um 3,5 Grad wärmer*. Retrieved from: <https://www.diepresse.com/3871886/klimawandel-in-oesterreich-wird-es-um-35-grad-heisser>.

Dombrovská, V., Horváthová, N., Hytša, M., Krylová, R. K., Morongová, D., & Schejbal, A. (2021). *Udržitelná města: 6 příběhů, jak české obce reagují na výzvu klimatické transformace*. NESEHNUTÍ. https://nesehnuti.cz/wp-content/uploads/2022/08/Udrzitelna_mesta-e-book-1.pdf

Ethik.Guide (n.d.) *Brennstoff für die Erderwärmung: Fleisch und Milch*. Retrieved 27 January 2023, from: <https://ethikguide.org/infothek/fleisch-und-milch-brennstoff-fuer-die-erderwaermung/>.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2021, 9.3.). *Food systems account for more than one third of global greenhouse gas emissions*. Retrieved 25 January 2023, from: <https://www.fao.org/news/story/en/item/1379373/icode/>.

Global2000 (2022). *Klimawandel in Österreich*. Retrieved 27 January 2023, from: <https://www.global2000.at/klimawandel-oesterreich>.

Heinrich-Böll-Stiftung (2021): *Meat Atlas 2021. Facts and figures about the animals we eat*. Retrieved from: <https://eu.boell.org/en/MeatAtlas>.

IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Craig, S. Langsdorf, S. Lösschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press. In Press.

Jane Goodall Institute Austria [@jgiaustria]. (2023, 1.18.). *Aktiv werden und inspirieren - Dr. Jane Goodall* [Video - Shorts]. Youtube. <https://www.youtube.com/shorts/CPXUTUkXtso>.

Limity jsme my. (2019). *Klimatická spravedlnost bude*. Retrieved 27 January 2023, from: <https://limityjsmemy.cz/klimaticka-spravedlnost-bude.pdf>.

Macy, J. & Johnstone, C. (2012) *Active hope: how to face the mess we're in without going crazy*. Novato, Calif. : New World Library.

Macy, J., & Johnstone, C. (2020). *Aktivní naděje: jak čelit zmatku naší doby a nezbláznit se?*. Alferia. <https://www.bookport.cz/kniha/aktivni-nadeje-7498/>.

Nadace Partnerství (2023, 30.1.) *Adaptterra awards. Searching for the best practice of adaptation to climate change*, <https://www.adaptterraawards.cz/en>.

Orcígr, V., Vidovičová, L., Šerák, M., & Fernandová, E. (2020). *Pražští senioři a extrémní horka: Vzděláním ke zvýšení odolnosti zranitelné skupiny aneb Zachraň sousedku před vedrem!* [online]. Praha: Arnika. ISBN 978-80-87651-81-0. Retrieved from: https://www.arnika.org/download/910_26e07f7417a591bae-f76d71fcbe28ef0.

Österreichischer Alpenverein (2022, 1.4.) *Gletscher: „Ewiges Eis“ auf dem Rückzug?* https://mein.alpenverein.at/portal/news/2022/2022_04_01_Gletscherbericht_2020-21.php.

Schováňková, K., Blažek, J. & Gregorová, Ž. (Eds.). (2021). *Jak navrhout město které přežije?* Heinrich-Böll Stiftung, Praha. ISBN 978-80-88289-24-1.

United Nations News. (2021, 9.3.) *Food systems account for over one-third of global greenhouse gas emissions*. Retrieved 27 January 2023, from: <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086822>.

O nás

Možno sa pýtate, kto pripravil túto príručku. Sme pracovníci s mládežou z troch rôznych organizácií, z troch rôznych krajín a príručku sme vytvorili vďaka dlhodobému a hlbokému dialógu ako súčasť projektu Erasmus+ „Spoločne za klímu: nové riešenia a inovácie pre mládež v oblasti klímy“.

Páči sa ti čo robíme a ako to robíme? Podpor tento jedinečný experiment malým darom na naše transparentné účty. Iba spolu dokážeme vybudovať lepšiu spoločnosť. Ďakujeme ❤️

NESEHNUTÍ je české nehierarchické hnutie s 25-ročnými skúsenosťami s environmentálnymi témami, občianskou angažovanosťou a ľudskými a zvieracími právami. Jej členovia sa dlhodobo venujú aj neformálnemu vzdelávaniu, podpore

angažovaných občanov a zdieľaniu dobrej praxe v udržateľných opatreniach pre mestá a obce.

Páčia sa ti naše aktivity? Pridaj sa k nám a staň sa dobrovoľníkom na dobrovolne.nesehnuti.cz.

Sleduj nás na
nesehnuti.cz
instagram.com/nesehnuti
fb.com/nesehnuti

IBAN: CZ54 2010 0000 0029 0008 7948
BIC: FIOBCZPPXXX

Jane Goodall Institute Austria je súčasťou globálnej organizácie na ochranu životného prostredia, ktorá chráni šimpanzy v Afrike a podporuje deti a mládež v Rakúsku, aby sa starali o životné prostredie prostredníctvom programu Roots & Shoots.

Páčia sa ti naše aktivity? Pridaj sa k nám a staň sa dobrovoľníkom na rootsandshoots@janegoodall.at.

Sleduj nás na
janegoodall.at
[instagram.com/janegoodall_austria](https://www.instagram.com/janegoodall_austria)
[fb.com/janegoodall.at](https://www.facebook.com/janegoodall.at)

IBAN: AT24 2011 1826 8610 2000
BIC: GIBAATWWXXX

Green Foundation je slovenská mimovládna organizácia, ktorá pôsobí v oblasti neformálneho environmentálneho vzdelávania a vedie program Roots & Shoots. Kľúčovú úlohu v programe zohrávajú učitelia, facilitátori, ktorým tím Green Foundation poskytuje akreditované inovačné vzdelávanie.

Páčia sa ti naše aktivity? Pridaj sa k nám a staň sa dobrovoľníkom na greenfoundation.eu/zapojsa.

Sleduj nás na
greenfoundation.eu
[instagram.com/green_foundation](https://www.instagram.com/green_foundation)
[fb.com/greenfoundation.eu](https://www.facebook.com/greenfoundation.eu)

IBAN: SK71 1100 0000 0029 4601 7654
BIC: TATRSKBX

